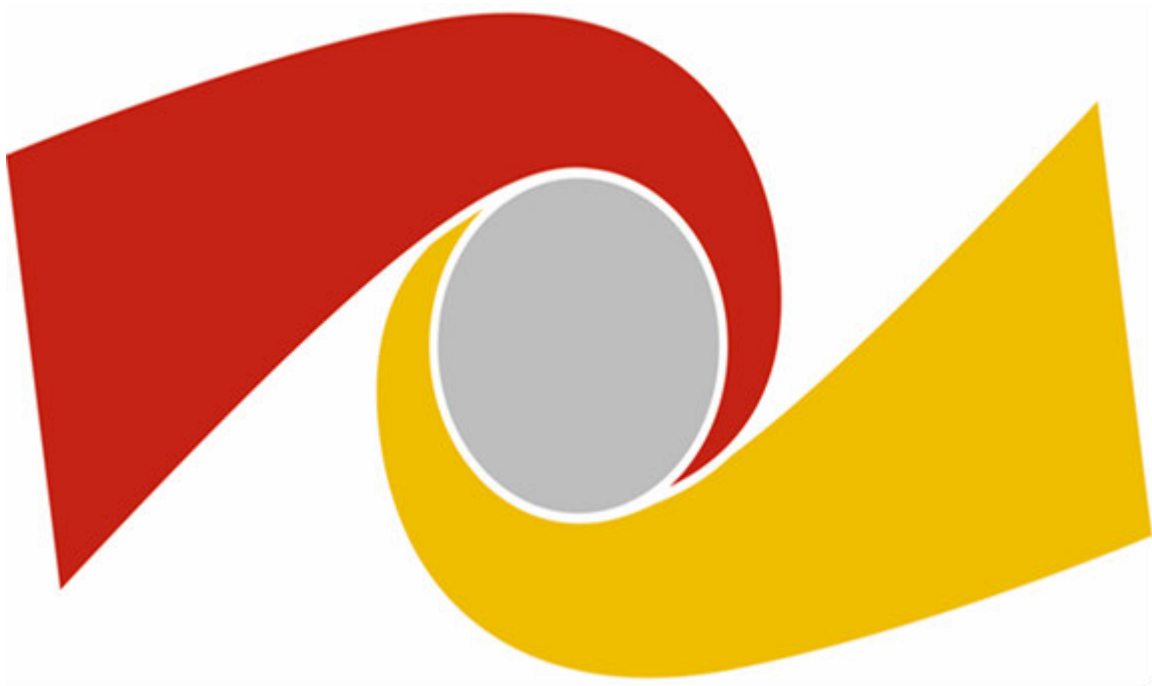

KRIMINALOMSORGEN

ETABLERING AV UNGDOMSTEAM I BERGEN

Anbefaling for modell og pilot

1. NOVEMBER 2021

Innhold

1.	Innledning	3
2.	Prosjektets oppgave	3
2.1	Bakgrunn	3
2.2	Oppdrag fra KDI.....	4
2.3	Mandat.....	4
2.4	Tolkninger og avgrensinger.....	5
	Hovedmål.....	5
	Resultatmål.....	5
	Effekt mål.....	5
3.	Prosjektarbeidet	7
3.1	Organisering av prosjektet.....	7
3.2	Metode i prosjektarbeidet	8
4.	Dagens situasjon for arbeid med unge voksne i enhetene i Bergen	8
4.1	Bergen fengsel.....	8
4.2	Bjørgvin fengsel.....	9
4.3	Lyderhorn overgangsbolig.....	9
4.4	Hordaland friomsorgskontor.....	10
4.5	Ungdomsenheten i Bjørgvin fengsel	10
5.	Anbefaling for faglig modell for ungdomsteamet	10
5.1	Behov for individuell oppfølging	11
5.1.1	Eksisterende kunnskap	11
5.1.2	Erfaringer fra prosjektgruppa	12
5.1.3	Anbefaling.....	12
5.2	Legge til rette for endring	17
5.2.1	Eksisterende kunnskap	17
5.2.2	Erfaringer fra prosjektgruppa	18
5.2.3	Anbefaling.....	18
5.3	Behov for oppfølging av unge som er overført fra ungdomsenhet til ordinært fengsel	20
5.3.1	Eksisterende kunnskap	20
5.3.2	Erfaringer fra arbeidsgruppa	20
5.3.3	Anbefaling.....	21
5.4	Behov for oppfølging av unge som av ulike grunner er isolert.....	22
5.4.1	Eksisterende kunnskap	23
5.4.2	Erfaringer fra prosjektgruppa	23
5.4.3	Anbefaling.....	24

5.5	Behov for å veilede og sikre at ansatte har oppdatert kunnskap om målgruppen	25
5.5.1	Eksisterende kunnskap	25
5.5.2	Erfaringer fra prosjektgruppa	26
5.5.3	Anbefaling.....	26
6.	Organisering av teamet	28
6.1	Plassering	28
6.2	Organisatorisk tilknytning	29
6.3	Oppgaver for teamkoordinator.....	29
6.4	Sammensetning av teamet	29
6.5	Personlige egenskaper	30
6.6	Anbefalinger for piloten.....	31
7.	Viktige faktorer for å lykkes.....	32
7.1	Forventede utfordringer	32
7.1.1	Straffegjennomføringsloven og skjønnsutøvelse	32
7.1.2	Samarbeid mellom ulike yrkesgrupper.....	35
7.1.3	Mangel på tydelige roller og ansvar	35
7.1.4	Vanskelig å følge kvaliteten i arbeidet.....	36
7.2	Forutsetninger for å lykkes	36
8	Anbefalinger fra Forandringsfabrikken.....	37
9	Konklusjon	38

1. Innledning

Denne rapporten er en redegjørelse for arbeidet med forprosjektet Ungdomsteam i Bergen. Prosjektet ble etablert 29.09.2021 og frist for levering av rapport med anbefaling av modell ble satt til 12. november. Rapporten inneholder informasjon om prosjektets oppgave og mandat, organisering av prosjektet, status for enhetenes arbeid med unge domfelte per i dag og anbefaling for en modell og metode som kan prøves ut som en pilot i 2022. Rapporten er skrevet av Magnhild Stavheim Welde (prosjektleder) og Birthe Oettel Laksy (prosjektmedarbeider).

2. Prosjektets oppgave

2.1 Bakgrunn

I revidert statsbudsjett for 2021 ble det vedtatt å styrke innsatsen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet. Kriminalomsorgen ble bevilget 5. mill. kroner til etablering av ungdomsteam. Bevilgningen ble i Prop. 195 S (2020-2021) omtalt på følgende måte:

«Unge voksne har større behov for individuell tilrettelegging ved soning enn eldre. Tilbakefall med ny gjerning innen to år etter løslatelse er høyere for unge enn for alle straffedømte sett under ett. Det foreslås derfor å øke bevilgningen med 5,0 mill. kroner til etablering av ungdomsteam som vil gi unge voksne i aldersgruppen 18 til 24 år en forsterket oppfølging.»

I stortingsmelding 39 (2020-2021) *Kriminalomsorgsmeldingen – fremtidens kriminalomsorg og straffegjennomføring* beskrives unges situasjon i kriminalomsorgen slik:

«Barn og unge i varetekt er en særlig sårbar gruppe som har behov for forsterket oppfølging fra kriminalomsorgen og samarbeidende etater. En del isolerer seg og har behov for helsehjelp, mens andre kan ha en utagerende atferd som gjør det ekstra krevende å sørge for hjelp og støtte. Unge mellom 18–24 år er en gruppe med en høy andel tilbakefall til ny kriminalitet, og ofte velger de å selvisolere seg under straffegjennomføring. Spesielt kan overgangen for mindreårige som gjennomfører fengselsstraff bli stor den dagen de fyller 18 år, ettersom de da blir underlagt de samme rammene som andre innsatte i straffegjennomføringen. I revidert nasjonalbudsjett for 2021 har regjeringen foreslått å styrke kriminalomsorgen med 5 millioner kroner til etablering av ungdomsteam som vil gi unge voksne i aldersgruppen 18 til 24 år en forsterket oppfølging. Formålet med et slikt team er å gi unge som ved fylte 18 år blir overført fra ungdomsenhet til ordinært fengsel en bedre tilrettelagt straffegjennomføring i tråd med deres behov. Styrkingen er en del av en satsing mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet som også går til å styrke konfliktrådet og politiet. Totalt sitter det til enhver tid cirka 390 unge i alderen 18–24 år i fengsel. Enkelte fengsler har særskilte oppfølgingstiltak, men tilbudet til disse unge varierer.»

Kriminalomsorgens fagstrategi om unge domfelte og innsatte 18-24 år 2021-2024 ble lansert i juni 2021. Strategien er utformet for å gi en bedre koordinert og styrket innsats for domfelte 18-24 år. Strategien inneholder 14 tiltak, og en milepælsplan for realisering av tiltakene. Tiltak 11 i strategien omhandler etablering av ungdomsteam i kriminalomsorgen:

«Det er behov for å styrke kompetansen og tilstedeværelsen ved noen utvalgte fengsler for å gi de unge en individuell oppfølging, og motivere de unge til å endre sitt kriminelle atferdsmønster, blant annet gjennom programvirksomhet. Et tverrfaglig sammensatt U-team kan iverksette tiltak for å lære de unge domfelte nye ferdigheter knyttet til livsmestring. De vil ha et særlig ansvar for unge som er

overført fra ungdomsenhetene og unge som selvisolerer seg av ulike årsaker. Teamet kan veilede og sikre at ansatte har oppdatert kunnskap om målgruppen.»

2.2 Oppdrag fra KDI

Region vest ble gitt i oppdrag å etablere ungdomsteam i oppdragsbrev fra KDI av 16.09.2021. Region vest ble tildelt 1,5 mill. for etablering av ungdomsteamet i 2021, og har lagt til grunn en tildeling på 5 mill. for 2022 for helårs drift. KDI har bedt om at teamet skal være etablert senest i løpet av november 2021.

Da det ble kjent at kriminalomsorgen fikk tildelt midler til å opprette et ungdomsteam skrev region vest et notat til KDI med forslag om hvordan dette kunne organiseres som et ambulerende team som skulle dekke alle enhetene i Bergen.

I oppdragsbrevet har KDI bedt region vest om følgende:

- legge til rette for en prosess med organisasjonene som sikrer felles forståelse av hvordan oppdraget kan gjennomføres ved aktuelle enheter, jf. også hensynet til partsarbeid etter Hovedavtalen og Arbeidsmiljøloven.
- en tverrfaglig sammensetting av «ungdomsteamet» skal så langt som mulig ivaretas. Det innebærer at teamet både kan bestå av ansatte med fengselsfaglig, barnevern/sosial-/vernepleierfaglig ol. bakgrunn. De ansatte i U-teamet skal normalt ikke bære uniform på dag-/kveldstid.
- U-teamet skal ha en ambulerende funksjon ved at de kan gi en forsterket oppfølging til unge som gjennomfører straff/VT ved Bergen fengsel, Bjørgvin fengsel, Lyderhorn overgangsbolig, Hordaland friomsorgskontor, ND-senteret i Bergen.
- Involvere KRUS i U-teamets utvikling/utprøving av en modell som ev. kan bli en nasjonal modell.
- Invitere KDI til et møte for en nærmere presentasjon av organiseringen og innholdet i arbeidsmodellen. KDI er spesielt interessert i status mht. utvikling/utprøving av det som kan bli en nasjonal modell.

2.3 Mandat

Mandat for prosjektet ble ferdigstilt 30.09.2021. I henhold til mandatet skal prosjektet:

1. Anbefale hvordan U-teamet bør organiseres i prosjektperioden (ut 2022)
 - ansettelse på regionalt eller lokalt nivå. Ev. under hvilken enhet.
 - fag og personalansvar for U-teamet
2. Anbefale hvordan U-teamet bør organiseres innad
 - regionledelsen ber om at det ses hen til ND-modellen i Bergen med en koordinator som har ansvar for planlegging av aktivitet, organisering av arbeidet og samordning av teamets arbeid.
3. Etablere kontakt med og involvere KRUS i utviklingen/utprøvingen av modell/metode for U-teamet.
4. Foreslå en faglig modell for U-teamets arbeid. Det skal arbeides på tvers av enheter, men de som sitter i lukket fengsel og/eller er selvisolert skal prioriteres.

Prosjektleder ble bedt om å utarbeide en prosjektrapport innen 12.11 som inneholder:

- Beskrivelse av hvordan prosjektet har jobbet
- Beskrivelse av dagens situasjon
- Forslag til modell som bidrar til å oppnå prosjektets mål

- Forslag til organisering
- Faglig innhold og metode som U-teamet skal jobbe etter.
- Redegjørelse for kontakt med og samarbeid med KRUS
- Kommunikasjonsplan
- Anbefaling for videre drift og overføring til linjen

Dette har vært løst som et forprosjekt til prosjektet med etablering av ungdomsteam. Ungdomsteamet skal drives som en pilot i 2022 med tanke på overføring til linjen i 2023. Hele prosjektperioden varer ut 2022. På grunn av den korte tidsfristen for forprosjektet er det ikke utarbeidet kommunikasjonsplan. Denne vil utarbeides etter at prosjektrapporten er levert. Ettersom KRUS har vært representert i styringsgruppa for prosjektet har vi ikke gjort rede for kontakt med KRUS i rapporten.

2.4 Tolkninger og avgrensinger

Hele arbeidet med prosjektet har hatt veldig knapt med tid. Mandatet ble ferdigstilt raskt, og har ikke vært endret underveis. I stedet har nødvendige avklaringer rundt tolkninger og avgrensninger blitt gjort i styringsgruppa underveis. Det har fungert bra. Med utgangspunkt i ungdomsstrategien, oppdragsbrevet fra KDI og mandatet for prosjektet identifiserte vi hovedmål, resultatmål og effektmål. I arbeidet i prosjektgruppa har vi identifisert flere sårbarheter i det eksisterende arbeidet med unge i enhetene. Tiltak som kan motvirke disse sårbarhetene har vi valgt å sette inn som effektmål.

Hovedmål

Styrket oppfølging av unge i aldergruppen 18 til og med 24 år som gjennomfører straff eller varetekt i enhetene i Bergen, gjennom etablering av et tverrfaglig ungdomsteam.

Resultatmål

- Gi de unge en individuell oppfølging
- Legge til rette for endring, blant annet gjennom programvirksomhet og nye ferdigheter knyttet til livsmestring
- Oppfølging av unge som er overført fra ungdomsenhet til ordinært fengsel
- Oppfølging av unge som av ulike grunner er isolert
- Veilede og sikre at ansatte har oppdatert kunnskap om målgruppen

Effektmål

Vi har satt flere effektmål som skal bidra til at prosjektet oppnår resultatmålene. I gevinstrealiseringsplanen har vi omtalt disse nærmere. Her er det også foreslått resultatindikatorer som kan måles og rapporteres slik at vi kan følge utviklingen over tid.

Det viktigste for at prosjektet skal lykkes er imidlertid ikke det vi kan telle, men om unge *opplever* at prosjektet oppnår målene. Dette kan følges gjennom evalueringen som KDI har ansvar for å bestille. Det er viktig at evalueringen legger vekt på unges opplevelser av straffegjennomføringen. Prosjektet må også arbeide aktivt med å kartlegge unges opplevelser, ønsker og behov slik at vi utvikler et ungdomsteam som ungdommene selv opplever som en styrket oppfølging.

For å følge realisering av de ønskede gevinstene/effektmålene har vi satt opp flere resultatindikatorer i gevinstrealiseringsplanen. Noen av disse kan vi følge gjennom månedlig rapportering i eget rapporteringsskjema. Det vil bli utarbeidet et eget forslag til rapporteringsskjema som styringsgruppa kan ta stilling til. Noen av effektmålene som er foreslått er knyttet til

resultatindikatorer som kan hentes ut fra Kompis. Dette kan arbeidsgruppa bistå med i forbindelse med rapporteringen.

Gi de unge en individuell oppfølging

- Flere unge får informasjon om muligheter under straffegjennomføring før innkallingsdato
- Flere unge får kartlagt sine ressurser og behov under straffegjennomføring
- Flere unge har en plan for straffegjennomføring
- Flere unge har en kontaktperson som følger de gjennom hele straffegjennomføringen
- Flere unge får oppfølging av sine behov under straffegjennomføring
- Flere unge får progresjon i straffegjennomføringen
- Flere unge overføres fra fengsel til straffegjennomføring i samfunnet
- Flere unge får mulighet til å delta i aktivitet og utdanning, i og utenfor fengsel, under straffegjennomføring
- Flere samarbeidsavtaler med frivillige organisasjoner der unge er nevnt spesielt
- Flere samarbeidsavtaler med offentlige etater, der unge er nevnt spesielt

Legge til rette for endring, blant annet gjennom programvirksomhet og nye ferdigheter knyttet til livsmestring

- Flere unge får oppfølging av rusproblemer og psykiske lidelser under straffegjennomføring
- Flere unge får tilbud om programvirksomhet under straffegjennomføringen
- Flere enheter har tilbud om programvirksomhet tilpasset unges behov

Oppfølging av unge som er overført fra ungdomsenhet til ordinært fengsel

- Flere unge har fått en kontaktperson i enheten de skal overføres til i god tid før overføringen
- Flere unge får fullført opplæring som er påbegynt i ungdomsenheten
- Flere unge får videreført det planarbeidet som er startet opp i ungdomsenheten
- Flere unge overføres til lavere sikkerhetsnivå

Oppfølging av unge er isolert av ulike årsaker

- Færre unge isolerer seg etter eget ønske
- Antall vedtak om utelukkelse blant unge reduseres
- Flere unge som er isolert etter eget ønske får oppfølging av helsetjeneste
- Flere enheter tar i bruk alternative reaksjoner ved brudd

Veilede og sikre at ansatte har oppdatert kunnskap om målgruppen

- Flere ansatte har kunnskap og kompetanse om arbeid med unge under straffegjennomføring og kunnskap direkte fra unge
- Flere ansatte har opplæring i konfliktdempende kommunikasjon
- Flere unge har kontaktbetjent eller saksbehandler med særskilt kunnskap om unge under straffegjennomføring
- Flere enheter og avdelinger har ansatte med kunnskap om unge under straffegjennomføring
- Flere unge får mulighet til medvirkning i utvikling av tjenester

I styringsgruppemøte 15.10.2021 ble det avklart at prosjektet skal prioritere unge innsatte i Bergen fengsel, spesielt unge som er isolert av ulike årsaker, og unge som er overført fra UE.

3. Prosjektarbeidet

Arbeidet ble organisert som et prosjekt med styringsgruppe, prosjektleder, arbeidsgruppe, prosjektgruppe og referansegruppe. Det var et mål at bred medvirkning fra lokalt nivå skulle kunne bidra til en rask og effektiv prosess, åpenhet, informasjonsflyt og lokal forankring. Det ble utarbeidet et eget ansvarskart for å klargjøre oppgaver og ansvar i løpet av prosjektperioden.

3.1 Organisering av prosjektet

Styringsgruppen var ledet av ass. regiondirektør og besto av:

- Ketil Schreiner Evjen, konst. regiondirektør
- Ingunn Seim, fung. ass. regiondirektør
- Jan Erik Fauske, fung. ass. regiondirektør
- Morten Aksdal, NFF
- Gjert Tore Gjertsen, KY
- Gerd Anne Gammelsæter, Akademikerne
- Jann Martin Fjellbakk, HVO
- Siv Gaarder, KRUS

I styringsgruppemøtene deltok også Magnhild Welde (prosjektleder) og Birthe Laksy (sekretær). Prosjektarbeidet startet opp i begynnelsen av oktober og prosjektleder har vært fritatt fra andre arbeidsoppgaver i prosjektperioden. Styringsgruppen har hatt ukentlige møter. Medvirkning fra arbeidstakerorganisasjonene og vernetjenesten har skjedd i styringsgruppa og IDF, jf. hensyn til Hovedavtalen og Arbeidsmiljøloven. Rollene i prosjektet er nærmere beskrevet i ansvarskartet.

Arbeidsgruppa har bestått av Magnhild Welde og Birthe Laksy (regionkontoret), som har hatt ansvar for det mest intensive arbeidet, organisering av prosjektgruppemøter og utarbeidelse av dokumentasjon.

Prosjektgruppa har bestått av representanter fra Bergen fengsel, Bjørgvin fengsel, Ungdomsenheten (UE), Hordaland friomsorgskontor og Lyderhorn overgangsbolig samt regionkontoret og Forandringsfabrikken. Styringsgruppa ba om at minst én fengselsbetjent og en representant for fagforeningene skulle inngå i prosjektgruppa. Prosjektgruppa er en tverrfaglig sammensatt gruppe der vi også har lagt vekt på mest mulig lik fordeling mellom kjønnene. Alle deltagerne har kompetanse på og erfaring fra arbeid med unge. Prosjektdeltagerne har vært fristilt fra andre arbeidsoppgaver en dag per uke i prosjektperioden. Det har vært arrangert to digitale og fire fysiske møter i prosjektgruppa. Medlemmene i prosjektgruppa har også gitt skriftlige bidrag til prosjektrapporten. Underveis i arbeidet har vi hatt presentasjoner og innlegg fra Forandringsfabrikken, Kristina Lægreid og Siv Gaarder fra KRUS og Ingunn Seim (i rollen som ansvarlig for implementering av ND).

Prosjektgruppa besto av:

- Magnhild Welde (prosjektleder)
- Phillip Johannesen (Bergen fengsel)
- Eirin Misje (Bjørgvin)
- Mats Thorsen (UE)
- Helen Kvalvåg (Hordaland friomsorgskontor)
- Rune Steiro (Lyderhorn overgangsbolig)
- Birthe Laksy (regionkontoret)
- Mathilde, proff fra Forandringsfabrikken

Det var planlagt å få på plass en referansegruppe som kunne gi innspill til prosjektet underveis. På grunn av den korte fristen har dette ikke vært prioritert. Vi foreslår derfor at en referansegruppe opprettes i forbindelse med etablering av piloten.

3.2 Metode i prosjektarbeidet

Prosjektarbeidet har tatt utgangspunkt i Prosjektveiviseren, en nettside fra Digitaliseringsdirektoratet som gir anbefalinger for overordnet styring av prosjekter, basert på faser og beslutningspunkter. Veiviseren er utviklet for digitaliseringsprosjekter, men kan tilpasses og benyttes til andre formål. Dette har vært et mindre prosjekt med knapt med tid, men vi har fulgt anbefalinger for organisering og roller, ulike faser og viktige prosjektdokumenter. Vi har spesielt lagt vekt på interessenter, gevinster og usikkerheter i arbeidet med prosjektet.

Vi har også benyttet elementer fra tjenstedesign i arbeidet, og har vært opptatt av å løfte fram og ta utgangspunkt i de unge voksne i kriminalomsorgen sitt perspektiv. Ved at vi har hatt Forandringsfabrikken inne i prosjektgruppa har vi fått viktige bidrag fra unge voksne med erfaringer fra sine møter med hjelpeapparatet. En av proffene har deltatt i møtene og gitt gode og nyttige innspill som vi har lagt vekt på og vil ta med oss videre. Medlemmene i prosjektgruppa har også involvert unge voksne i enhetene hvor de arbeider, og hentet råd og inspirasjon som har vært viktig i arbeidet. Prosjektgruppa har lagt vekt på de unge voksnes møte med kriminalomsorgen, og visualisert dette gjennom tjenstereiser. Vi har derfor fått oversikt over hvordan vi mener en typisk tjenstereise ser ut i dag, og hvordan vi ønsker at tjenstereisen skal se ut etter at prosjektet har kommet godt i gang.

4. Dagens situasjon for arbeid med unge voksne i enhetene i Bergen

Medlemmene i prosjektgruppa har bidratt med en beskrivelse av organisering i enhetene og dagens situasjon for arbeid med unge voksne. Den korte tidsfristen har gjort at vi ikke har fått kartlagt alle funksjoner som arbeider med unge i enhetene, eller hvordan oppgavene er fordelt. Vi har heller ikke hatt mulighet til å kartlegge hvordan samarbeidende etater arbeider med unge. Dette ser vi for oss at det må arbeides videre med.

4.1 Bergen fengsel

Bergen fengsel har 221 fengselsplasser: 191 plasser for menn på høyt sikkerhetsnivå, 12 plasser for kvinner på høyt sikkerhetsnivå og 18 plasser for kvinner på lavt sikkerhetsnivå. Fengselet er delt inn i seks avdelinger.

A-vest: 24 plasser. Innsatte som av ulike årsaker sitter utelukket eller isolert sitter som regel i denne avdelingen. Hovedfokuset til de ansatte blir følgelig å hindre isolasjon i størst mulig grad, og forebygge skadevirkninger av isolasjon. Det er et klart ønske at innsatte oppholder seg så kort tid som mulig i denne avdelingen.

A-øst: 53 plasser. Tilrettelagt for fellesskap i lounge/aktivitetsrom. Noen innsatte får også tilbud om aktivitet i «utegruppe». Innsatte med rettskraftig dom blir som hovedregel flyttet videre til en av fellesskapsavdelingene.

Avdeling B: 48 plasser. Er en fellesskapsavdeling med 8 boenheter med 6 plasser hver. På boenhetene kan innsatte lage maten sin selv. Som utgangspunkt skal innsatte være sysselsatt enten

med skole, arbeid eller i program når de soner ved avdeling B. Avdelingen har også en egen rusmestringsenhet med 6 plasser.

Avdeling C: 48 plasser. Har bygningsmessig store likheter med avdeling B. En viktig forskjell er at to av boenhetene (12 plasser) er avsperrret fra avdelingen for øvrig. Disse plassene er for kvinnelige innsatte.

Avdeling M: Blir ofte omtalt som «Motivasjons-avdelingen» i den forstand at innsatte som får plass her skal ha gitt særlig uttrykk for ønske om endring. 16 plasser i avdelingen er forbeholdt innsatte som er dømt for seksuallovbrudd. Disse vil som regel få tilbud om å gjennomføre programmet SOTP (Sexual offender treatment program) eller BASIS.

Avdeling D: 18 plasser. Er en åpen avdeling for kvinner. Avdelingen tar imot både nyinnsettelse (ofte korte dommer, som gjennomfører hele straffen i avdelingen) og innsatte som er på slutten av soningen og nærmer seg løslatelse. For sistnevnte gruppe er det ønskelig at innsatte søker om å få innvilget frigang. Altså at de har daglige utganger til arbeid eller skole utenfor fengselet.

Bergen fengsel har ikke egne rutiner for arbeid med eller oppfølging av unge voksne. Det er uttalt at unge innsatte skal prioriteres av sosialkonsulentene i fengselet, men ingen skriftlige rutiner for det.

4.2 Bjørgvin fengsel

Bjørgvin fengsel er et fengsel med lavere sikkerhet som har plass til 90 menn. Domfelte kan møte direkte i Bjørgvin fengsel til straffegjennomføring dersom de har en dom under 2 år eller de kan bli overført fra andre enheter.

Innsatte har egen nøkkel til rommet sitt og kan bevege seg fritt rundt på området innenfor gitte tider på døgnet. På dagtid skal innsatte være sysselsatt i ulike aktivitetstilbud som skole, renhold, kjøkken, ute-gruppen (ved, vedlikehold, gartner), forfatter, filosof og produksjon av kaffe.

Bjørgvin fengsel har et forsterket tilbud til innsatte som har et avhengighetsforhold til rus. Stifinneren er et tverretattlig tilbud til innsatte som ønsker å hjelp i forbindelse rusavhengigheten sin. I stifinneren jobber tilsatte både fra kriminalomsorgen og AFR. For å styrke dette arbeidet enda mer åpnes det snart en egen avrusingsenhet i Bjørgvin, der innsatte frivillig kan få ekstra en ekstra tett oppfølging av helsepersonell i avgiftning- og stabiliseringsfasen.

Det er opprettet et eget team av betjenter i turnus som jobber tett opp mot unge innsatte i aldersgruppen 18 - 24 år. Teamet prøver å kontakte domfelte pr telefon før innsettelse. Under samtalen er det viktig å få informasjon om jobb, læretid og skolegang slik at straffegjennomføringen kan planlegges så godt som mulig. Etter innsettelse er det viktig med tidlig kartlegging av behov og ressurser og koble på etater som kan hjelpe de videre. Nav, skole, helse, LAR og utekontakt er viktige samarbeidspartnere.

4.3 Lyderhorn overgangsbolig

Lyderhorn overgangsbolig er et tilbud til både menn og kvinner. Det er 16 hybler ved overgangsboligen der innsatte ordner seg selv. Domfelte kan ikke starte straffegjennomføringen direkte i overgangsboligen, men kan overføres fra fengsel med høyt eller lavt sikkerhetsnivå når en del av straffen er gjennomført.

Overgangsboligen sin målgruppe er innsatte som har særlig bruk for bo- og/eller sosial trening, planlegging av løslatelse, nettverksamarbeid o.l. Alle innsatte må ha frigang til for eksempel skole, arbeid eller fritid og må være villig til å arbeide nært med andre forvaltningsorganer når dette er nødvendig for å forberede overgangen fra fengsel til frihet.

Lyderhorn overgangsbolig er for tiden ledet av Bjørgvin fengsel.

4.4 Hordaland friomsorgskontor

Hordaland friomsorgskontor har hovedkontor i Bergen og underkontor i Odda og på Stord. Det er til sammen 35 ansatte. Hovedkontoret i Bergen har følgende fordeling:

- 12 ansatte fordelt på to team arbeider med samfunnsstraff, program mot ruspåvirket kjøring og personundersøkelser (PEU) og personundersøkelser for mindreårige (PUM). Noen i teamet har oppfølging av forvaringsdømte. I ett av disse teamene er det én ungdomsstilling.
- To ansatte følger opp prøveløslatte og domfelte som gjennomfører straff i institusjon (§ 12)
- Ni ansatte arbeider med straffegjennomføring med elektronisk kontroll (EK) og går i turnus
- To jurister
- Tilbakeføringskoordinator som har oppgaver knyttet til alle enhetene i Bergen og arbeider tett med fengslene
- Tre ansatte arbeider med bøtetjeneste

Ansatte i Odda og Stord er generalister og jobber med alle formene for straffegjennomføring som ligger til friomsorgen.

Den ungdomsansvarlige skal prioritere saker med ungdom, delta i koordineringsgruppen for ungdomsstraff og ungdomsoppfølging (KOG) i regi av konfliktrådet, skrive PUM og representere friomsorgen i ungdomsstraffsaker. Dommer som gjelder ungdom opp til 23 år skal prioriteres iverksatt og går automatisk fremst i soningskøen. Arbeidet med PUM skal ha kortest mulig saksbehandlingstid, og det stilles krav til saksbehandling innen fire uker.

4.5 Ungdomsenheten i Bjørgvin fengsel

Ungdomsenheten skiller seg fra et ordinært fengsel, bla. ved at kun er åtte plasser totalt i hele Norge (fire i Bergen og fire i Oslo). De bygningsmessige fasilitetene og antall årsverk tilknyttet enheten vitner også om ressurser og midler langt utover det som er vanlig ved ordinære fengsler.

Basispersonalet består av 24 ansatte i turnus, hvorav halvparten har sosialfaglig bakgrunn og de øvrige har fengselsfaglig bakgrunn.

Turnuspersonalet er delt inn i tre team (av åtte ansatte) som hver har hovedansvaret for oppfølging av tildelte innsatte. I tillegg til dette er det etablert et tverretattlig team som består av en opplæringsrådgiver fra Åsane videregående skole, en barnevernsfaglig rådgiver fra Bufetat region vest og to psykologer fra Helse-Bergen. Den daglige driften av teamet koordineres av lederen ved Ungdomsenheten.

Ungdomsenheten reguleres som andre fengsler av straffegjennomføringsloven. Det er imidlertid flere lover/avtaler som påvirker enhetens drift. Ungdommene er under 18 år og defineres som barn i barnekonvensjonen og øvrig lovgivning som regulerer mindreårige (barneloven, vergemålsloven, barnevernloven mv.). Dette innebærer at barnets beste skal tas hensyn til ved alle avgjørelser, også ved en oversiktelse av myndighetsalder.

5. Anbefaling for faglig modell for ungdomsteamet

I arbeidet med prosjektet har vi konsentrert oss om å finne ut hvordan ungdomsteamet kan bidra til å oppnå resultatmålene som beskrevet ovenfor. Vi har forholdt oss til følgende føringer i arbeidet med å foreslå løsninger:

- Ungdomsteamet skal være ambulerende og dekke alle enhetene i Bergen
- Ungdomsteamet skal være tverrfaglig sammensatt
- Ungdomsteamet skal komme *i tillegg* til eksisterende strukturer i enhetene – skal ikke ta fra noen jobben
- Beslutninger følger eksisterende struktur/linje
- Ungdomsteamet skal primært arbeide dagtid og skal ikke gå med uniform
- Ungdomsteamet har en økonomisk ramme på 5 mill. til stillinger, samt drift
- Det skal ikke etableres egne enheter eller avdelinger for unge voksne på nåværende tidspunkt

5.1 Behov for individuell oppfølging

«Lite lys i barndommen bortsett fra noen blålys iblant
Vokste opp med mye juling og et dataspill.
Når tenkte dere jeg skulle ha lært?»

(Sitat, Justisproffene)

5.1.1 Eksisterende kunnskap

Unge under 18 år får tett og individuell oppfølging under straffegjennomføringen, enten den gjennomføres i frihet eller i ungdomsfengsel. Ved fylte 18 år har kriminalomsorgen ingen særregler for oppfølging. Dette omtales slik i kriminalomsorgens fagstrategi for arbeid med unge:
«Kriminalomsorgen har et godt tilpasset straffegjennomføringsløp for mindreårige domfelte, innsatte i aldersgruppen 15 – 18 år med egne ungdomsenheter, tverrfaglige team og særregler. Dette utfra kunnskap om barns behov. Tilsvarende har vi kunnskap om de kognitive og utviklingsmessige forutsetninger som gjelder unge i alderen 18- 24 år. Denne kunnskapen forteller at også unge voksne som gjennomfører straff har behov for en forsterket oppfølging. De unge er en sårbar gruppe med sammensatte utfordringer; mange har utført til dels alvorlig kriminalitet, men ikke sjelden har de unge også selv vært utsatt for vold og overgrep, de kan slite med traumer og rusproblematikk, ofte som følge av omsorgs- eller annen svikt i barndommen. Straffegjennomføring i ung alder vil påvirke deres videre livsvei.»

Kriminalomsorgen har en rekke virkemidler for å gi individuell oppfølging, men erfaring viser at det er lite systematikk i innholds- og tilbakeføringsarbeidet og at arbeidet ofte nedprioriteres i en stressende arbeidshverdag. Det er også noe vilkårlig hvordan virkemidlene tas i bruk.

Straffegjennomføringsloven §4 og retningslinjene punkt 1.6 slår fast at innsatte snarest mulig etter innsettelse skal få en samtale med fengselets tilsatte for å kartlegge eventuelle økonomiske og sosiale problemer. Ved behov skal fengselet ta kontakt med sosialtjenesten og andre aktuelle etater for å løse akutte problemer som måtte ha oppstått som følge av innsettelsen. Det er imidlertid i liten grad oversikt over hvorvidt dette blir gjort.

Kriminalomsorgen rapporterer på antall gjennomførte BRIK-kartlegginger, men ikke på hvordan kartleggingen blir fulgt opp. Gaarder (2021) viser til rapporten Kriminalitetsforebygging på norsk – en kunnskapsoversikt», der dette synliggjøres slik:

«For eksempel i forbindelse med tiltak for innsatte med psykiske lidelser og/eller rusmiddelproblemer, er ikke problemet først og fremst mangel på utredninger men mangel på handling og iverksettelse av konkrete tiltak. Det etterlyses dessuten innsats som i større grad bygger på brukermedvirkning og vurdering av tilbud fra de innsattes eget perspektiv.»

Kriminalomsorgen mangler på mange måter verktøy for planlegging av straffegjennomføring og samarbeid med andre etater. Fremtidsplan ble tidligere brukt i innholdsarbeidet, men er ikke lenger i bruk. Det er flere dedikerte roller for arbeid med innhold og tilbakeføring, men oppgave- og ansvarsforholdet kan være uklart.

5.1.2 Erfaringer fra prosjektgruppa

Medlemmene i prosjektgruppa har i stor grad bekreftet funnene i kunnskapsgrunnlaget som beskrevet ovenfor. Spesielt har vi brukt tid i prosjektgruppa på å diskutere utfordringer i kultur og nedprioritering av innholdsarbeid. Bjørgvin fengsel har et ungdomsteam som prioriterer arbeid med unge i dag. Det er veldig gode erfaringer med ungdomsteamet og de har gjort seg mange nyttige erfaringer og utarbeidet rutinebeskrivelser for arbeid med unge som vi har lagt vekt på i vårt arbeid. I arbeidet med tjenestereise har det pekt seg ut flere svakhetspunkter i den individuelle oppfølgingen av unge i enhetene:

- Unge opplever stor usikkerhet før innsettelse/oppstart og kan ha stort behov for informasjon og tilrettelegging
- Arbeidet med innhold og tilbakeføring er varierende – noen kontaktbetjenter legger stor vekt på disse oppgavene, mens andre løser oppgavene i liten grad
- Bergen fengsel har ikke egne rutiner for arbeid med unge
- Unge opplever mange skifter av kontaktpersoner underveis – ved overføringer mellom avdelinger eller enheter
- Brudd underveis i soningen kan få svært store konsekvenser som isolasjon eller tilbakeføring, og kan påvirke straffegjennomføringen i negativ retning
- Kriminalomsorgens virkemidler og muligheter utnyttes ikke fullt ut og unge blir heller ikke prioritert for tiltakene
- Det er lite systematisk arbeid med progresjon
- Enhetene mangler ressurser til å gi individuell oppfølging

Det er litt ulike erfaringer fra samarbeid med andre etater. Både helsetjenesten, Nav og skolen skal i utgangspunktet prioritere unge. I både Bergen fengsel og Bjørgvin fengsel er det tett samhandling med skolen, og unge prioriteres for opplæring og undervisning. Det er likevel i liten grad rutiner eller systematikk som sikrer at unge blir fanget opp av eller prioritert av andre etater. Sosialkonsulentene i Bergen fengsel skal i utgangspunktet prioritere unge, men dette er ikke nedfelt i for eksempel skriftlige rutiner. Bjørgvin fengsel opplever at ikke alle innsatte med behandlingsbehov får oppfølging fra spesialisthelsetjenesten.

5.1.3 Anbefaling

I våre anbefalinger har vi lagt vekt på følgende fra kriminalomsorgens fagstrategi for unge innsatte og domfelte (2021-2024):

«Et første skritt for å redusere tilbakefallet er bedre kartlegging av unges behov, ressurser og risiko og oppfølging av kartleggingen i konkrete planverk. I samarbeid med den unge skal innholdet i straffegjennomføringen tilpasses deres behov. (...) Kriminalomsorgen skal tilrettelegge for at de unge får tilgang til relevante velferdsordninger fra offentlig sektor og får tjenester fra frivillige og brukerorganisasjoner.»

Før straffegjennomføring:

Vi foreslår at ungdomsteamet får oppgaven med å utforme informasjonsmaterieell til alle unge domfelte under 25 år som sendes ut i forbindelse med innkallingen. Det bør utarbeides et

informasjonsskriv om straffegjennomføring i enheten den unge er innkalt til, ungdomsteamets oppgaver, samt hva det bør planlegges for i forbindelse med straffegjennomføring. Informasjonen må utarbeides i klarspråk. Videre anbefaler vi at ungdomsteamet kontakter de unge per telefon etter at de har bekreftet innkallingen. Slike samtaler gjennomføres i Bjørgvin fengsel i dag, med gode erfaringer. Kontaktperson i ungdomsteamet kan utpekes i forbindelse med innkalling. Kontaktpersonen bør være til stede i enheten på innkallingsdato, sammen med kontaktbetjent.

Vi foreslår videre at det utarbeides informasjonspakker til påtale, domstol og advokater om unges særskilte behov under straffegjennomføring. Det vil være hensiktsmessig å informere bredt både om straffegjennomføring, konsekvenser av isolasjon og muligheter for tilrettelegging og progresjon. Det bør også informeres om uheldige konsekvenser av uoppgjorte saker som gir usikkerhet under straffegjennomføringen, samt behov for samarbeid i forbindelse med varetekt. Samarbeid om unge bør omtales spesielt i samarbeidsrutiner/samarbeidsavtaler med politiet.

Det kan videre være hensiktsmessig at flere unge blir kartlagt gjennom personundersøkelse før straffegjennomføring, og at denne kommer til bruk internt i kriminalomsorgen.

Under straffegjennomføring:

Det bør arbeides mer systematisk med gjennomføring av inntakssamtale. Ungdomsteamet bør være til stede ved inntakssamtalen, helst sammen med kontaktbetjent. Det må arbeides med utarbeidelse av informasjon i klarspråk.

Vi foreslår at alle unge prioriteres for BRIK, utslusningssamtaler, og at det arbeides systematisk med utarbeidelse av planer for progresjon og tilbakeføring. Det er viktig at ungdommen er involvert i alt planarbeid, og at ting ikke skjer «over hodet» på ungdommen. Det skal foreligge samtykke til informasjon av taushetsbelagte opplysninger før informasjon bringes videre til andre. Ungdommen må til enhver tid ha kjennskap til hvilken informasjon som deles, når og med hvem. Kontaktbetjent må ha hovedansvar for dette arbeidet, i samarbeid med ungdomsteamet. Enhetene må sikre tilstedeværelse fra ansatte i fellesskapet. Det må arbeides målrettet med miljøarbeid i alle avdelinger i fengslene.

Ungdomsteamet bør være en viktig pådriver for å sikre at unge voksne får ivaretatt sine rettigheter under straffegjennomføring. Alle unge må få tilbud om å få utarbeidet en plan for progresjon og tilbakeføring. Planer for progresjon og tilbakeføring må utarbeides tidlig i straffegjennomføringen og oppdateres underveis. Planen må inneholde realistiske tiltak, og ungdommen må få informasjon og veiledning om hva det kan være mulig å få til. Planen må legges frem for andre involverte for innspill, inkludert jurist og inspektør. I dette arbeidet bør det arbeides etter følgende motto fra et medlem i prosjektgruppa: **«Vi sier ja når vi kan, og nei når vi må.»**

Samarbeid med andre etater, bruk av ansvarsgrupper, samarbeidsmøter og IP vil være viktige virkemidler for å sikre at unge får oppfølging av sine behov under straffegjennomføring. Informasjon til samarbeidende etater og gode rutiner for samhandling vil også være viktig. Vi har ikke hatt tilstrekkelig tid i prosjektet til å få kartlagt eksisterende forvaltningssamarbeid i tilstrekkelig grad. Ettersom ungdomsteamet skal komme i tillegg til eksisterende strukturer mener vi det er viktig å gjøre gode kartlegginger av hva som finnes. Vi foreslår derfor at arbeidsgruppa arbeider videre med en kartlegging og vurdering av hvordan ungdomsteamet kan bidra til å styrke forvaltningssamarbeidet rundt unge.

Det må arbeides systematisk med kulturutfordringene knyttet til arbeid med innhold og tilbakeføring i enhetene. I dette arbeidet er det viktig med klar og tydelig ledelse som prioriterer unge, og har kunnskap om unges særskilte behov. Det må arbeides med at ungdomsteamet skal komme *i tillegg* til eksisterende strukturer. Kontaktbetjenter, sosialkonsulenter, tilbakeføringskoordinator, arbeidsdrift, fritidsledere og andre skal ha samme oppgaver som i dag. Ungdomsteamet skal komme inn som et tillegg, og bidra til at det blir en reell styrket oppfølging av unge. Vi mener det kan være hensiktsmessig å kartlegge eksisterende ressurser og oppgavefordeling i enhetene per i dag, før ungdomsteamet kommer på plass. Det kan gjøre det lettere for ungdomsteamet å styrke oppfølgingen av unge, i stedet for å overta oppgaver som andre allerede har.

For å sikre tydelig ledelse i arbeidet med unge foreslår vi at hver enhet utpeker en ungdomsansvarlig. Dette vil ikke være egne stillinger, men en funksjon på samme måte som kvinneansvarlig, barneansvarlig osv. I Bergen fengsel og Bjørgvin fengsel bør det utpekes to ungdomsansvarlige; én leder på inspektørnivå og en fagperson. Vi har notert oss at i arbeidet med ungdomsteam i Oslo fengsel var det inspektør for fag og innhold som var ansvarlig for oppfølging av ungdomsteamet. Vi mener det ville vært hensiktsmessig om både Bergen fengsel og Bjørgvin fengsel hadde egne inspektører for fag- og innholdsarbeid, på samme måte som sikkerhetsinspektørene har ansvar for sikkerhetsarbeid. Det kunne bidratt til å skape bedre balanse mellom innholdsarbeid og sikkerhetsarbeid. Uavhengig av organisering av arbeidet internt i fengslene ser vi det som avgjørende at ansvaret for arbeid med unge i enheten plasseres, og at ansvaret også innebærer reell myndighet og mulighet til å ta beslutninger.

Det er viktig at det legges til rette for at ungdom i størst mulig grad får delta i undervisning og aktivitet under straffegjennomføringen. Kriminalomsorgen må strekke seg langt for at ungdom får mulighet til å starte og fullføre utdanning. Ungdomsteamet bør ha en spesiell oppgave med å arrangere aktiviteter for de unge i og utenfor fengselet. Det bør legges vekt på aktiviteter i fellesskap med andre. Ungdomsteamet må kunne ta med unge ut på fremstillinger til aktiviteter utenfor fengselet i den grad det er mulig. Noe av midlene ungdomsteamet har til rådighet bør gå til dette formålet.

Vi anbefaler at det legges langt større vekt på medvirkning fra de unge voksne. De unge må i større grad bli spurt om hva de trenger, og om hva som skal til for at de kan oppleve at de har et godt liv. Den unge voksne må alltid være i sentrum for det som skjer, uten å miste oversikten. Informasjon må ikke deles uten at den unge voksne selv ønsker det. Innholdet i planer, møter og lignende strukturer må ta utgangspunkt i ungdommen, og bygge på de ønskene, utfordringene, løsningene han eller hun tenker på som viktig. Dette for å sikre at det blir nyttige planer og tiltak.

Progresjon:

Prosjektgruppa anbefaler at det arbeides mer målrettet med progresjon og riktig plassering av unge. Om det ikke har vært mulig å arbeide med dette før innsettelse, må det med en gang etter innsettelse vurderes om ungdommen er på riktig sted, eller om det er mulig med overføring til en enhet med lavere sikkerhetsnivå. I den sammenheng må det arbeides målrettet med å utvikle en kultur som legger opp til å gi unge voksne muligheter og sjanser, samtidig som det arbeides med hvordan man håndterer ev. brudd. Vi foreslår at ungdomsteamet får en pådriverrolle i å bidra til at flere unge kan overføres fra Bergen fengsel til Bjørgvin eller direkte til Lyderhorn. Ungdomsteamet kan også bidra til at vilkårene for overføring til overgangsboligen eller straffegjennomføring i samfunnet blir oppfylt. Det må legges stor vekt på ungdommens mulighet til å fullføre utdanning, være i aktivitet eller ha mulighet til fritid. Hvis det skjer brudd bør ungdomsteamet ha ansvar for å snakke med ungdommen om hva som skjedde og hva som bør gjøres nå. Ungdomsteamet sin stemme bør være viktig i hva slags reaksjon som skal komme.

Samarbeidet mellom fengslene og friomsorgen er allerede godt, og dette kan unge voksne dra nytte av. Ungdomsteamet kan følge opp gjennom hele straffegjennomføringen, og kan også ha en rolle i oppfølging av unge som gjennomfører straff i institusjon.

Tiltak overfor gjengangere (TOG) er et samarbeid mellom Oslo friomsorgskontor og Oslo fengsel. Målgruppen for TOG er domsinsatte med flere dommer bak seg, som ønsker tett oppfølging og endring. Hver innsatt er knyttet til et team der både fengselsansatte og friomsorgsansatte er involvert. Det legger grunnlag for god oppfølging også etter løslatelse. Det arbeides spesielt med prøveløslatelse og tiltak som sikrer egnet bolig, sysselsetting, nettverk og økonomi. I tråd med anbefaling i KRUS-rapporten (2021) mener vi ungdomsteamet kan se nærmere på bruk av elementer fra TOG-modellen for forsterket oppfølging av de unge før og etter løslatelse fra fengsel. En viktig forskjell mellom TOG-modellen og ungdomsteamet er at TOG er et stedfast tilbud, mens ungdomsteamet skal være ambulerende. Det er dermed ikke sannsynlig at TOG-modellen kan overføres direkte, men tiltaket kan ha gitt erfaringer og metoder som kan være nyttige ved utviklingen av ungdomsteamet. I tillegg gjennomfører mange unge hele straffen i fengsel og gis ikke mulighet til for løslatelse med møteplikt eller straffegjennomføring i samfunnet slik som TOG-modellen legger opp til.

Samarbeid med andre etater:

Det bør i større grad være forpliktende samarbeid mellom kriminalomsorgen og andre etater der unge er en prioritert gruppe. Det bør også utarbeides avtaler med frivillige organisasjoner der unge er nevnt spesielt.

Vi anbefaler at alle enheter arbeider mer systematisk med etablering av ansvarsgrupper. Det er viktig at ansvarsgrupper har en struktur som ivaretar ungdommen slik at han/hun har mest mulig kontroll og oversikt over det som skjer. Ungdomsenheten har mye erfaring med dette, og har en struktur på ansvarsgrupper eller samarbeidsmøter som det er hensiktsmessig at de andre enhetene også tar i bruk i arbeid med unge. Vi mener det også er behov for bistand til at flere unge får utarbeidet en individuell plan fra Nav, helsetjeneste eller kommune. At unge får bistand til å skaffe seg et trygt sted å bo må prioriteres i samarbeidet.

Nedenfor vises tiltakene vi foreslår og forslag til hvordan disse kan realiseres.

Gevinstrealiseringsplanen er mer utfyllende med informasjon om resultatindikatorer, antatte forutsetninger og utfordringer, samt oversikt over hvor gevinsten oppstår.

Effekt mål/gevinst	Tiltak
Flere unge får informasjon om muligheter under straffegjennomføring før innkallingsdato	Informasjonsbrev
	Muntlig informasjon fra ungdomsteamet før innsettelse (per telefon)
	Oppdatert informasjon tilpasset unge på nettsider
	Ungdomsteamet utarbeider informasjonspakker til politi, påtale, domstol og advokater om unges særskilte behov. Samt muligheter under straffegjennomføring.
	Det vurderes om flere unge bør få tilbud om personundersøkelse (PEU) i forbindelse med rettsak. Dette tas ev. inn i samarbeidsrutiner med politiet.

	Ungdomsteamet bidrar til at det utvikles rutiner for bruk av PEU før og under straffegjennomføring.
Flere unge får kartlagt sine ressurser og behov under straffegjennomføring	Ungdomsteamet er til stede ved innkomstsamtale
	Rutine som sikrer at unge prioriteres for BRIK. Kontaktbetjent har ansvaret for kartleggingen.
	Rutine som sikrer at det utarbeides plan for progresjon og tilbakeføring. Kontaktbetjent har ansvaret.
	Ungdommer sikres medvirkning når det utarbeides planer.
Flere unge har en kontaktperson som kan følge de gjennom hele straffegjennomføringen	Ungdomsteamet har en kontaktperson som følger gjennom hele straffegjennomføringen. Ungdommen kan påvirke hvem i teamet dette skal være.
Flere unge får oppfølging av sine behov under straffegjennomføring	Det skal arbeides målrettet med oppfølging av BRIK, etablering av ansvarsgrupper og bistand til søknader om bl.a. IP.
	Det utarbeides informasjon til unge, i klarspråk
	Unge får informasjon om gjenopprettende prosess – sikre at det finnes rutiner for dette.
	Det utarbeides beskrivelser av roller, oppgaver og ansvar som tydeliggjør hvem som har ansvar for hva i arbeidet med unge.
	Det utpekes ungdomsansvarlige i enhetene. I fengslene bør det være to ungdomsansvarlige, hvorav en leder på inspektørnivå. Det bør vurderes om fengslene kan ha inspektører med særskilt ansvar for innhold og metode.
Flere unge får progresjon i straffegjennomføringen	Målrettet arbeid med progresjon og riktig plassering av unge. Arbeidet kan starte før innsettelse. Ungdomsteamet får en pådriverrolle. Godt samarbeid om overføringer mellom enhetene er viktig.
	Det utarbeides rutiner som sikrer at alle ungdommer får informasjon om progresjonsmuligheter gjennom utslusingsamtale. Brosjyre med søknadsskjema skal benyttes.
Flere unge overføres fra fengsel til straffegjennomføring i samfunnet	Bygge videre på godt samarbeid mellom fengslene og friomsorgen. Bidra til at unge får informasjon om muligheter, veiledning, bistand til å søke og bistand til å oppnå vilkårene.
Flere unge får mulighet til å delta i aktivitet og utdanning under straffegjennomføring	Ungdomsteamet får en viktig rolle i å legge til rette for fremstillinger til aktiviteter og bidra til mer aktivitet for unge i og utenfor fengslene.
	Målrettet arbeid for at flere unge skal få frigang til arbeid, aktivitet og utdanning.
Flere samarbeidsavtaler med frivillige organisasjoner der unge er nevnt spesielt	Frivillige organisasjoner med tilbud til unge kartlegges. Regionkontoret inngår samarbeidsavtaler med frivillige organisasjoner der tilbud til unge nevnes spesielt.
Flere samarbeidsavtaler med offentlige etater, der unge er nevnt spesielt	Regionkontoret utarbeider samarbeidsavtaler med offentlige etater der unge er nevnt spesielt.
	Der det allerede er samarbeidsavtaler kan det utarbeides egne rutiner for samarbeid om unge.
	Samarbeid med politiet må omfatte arbeid med oppgjorte saker og bruk av isolasjon.

Flere unge har et trygt sted å bo når de er ferdig med straffegjennomføringen.	Unges behov for bistand til å finne et trygt sted å bo kartlegges.
	Kontaktbetjent og ungdomsteam samarbeider med ungdommen for å gi best mulig oppfølging.
	Det etableres kontakt med Nav og hjemkommune ved behov.
	Det arbeides med å sikre fast inntekt til å dekke utgiftene.
	Ungdomsteamet kan bidra i forbindelse med visninger osv.

5.2 Legge til rette for endring

«I fengsel glemmer man ikke de gamle problemene
Og så får du et nytt liv med nye problemer med på kjøpet, dårlig idé
Første gangen i fengsel ble jeg med en gang løpegutt
Da lærte jeg å være hjelpegutt for de store.»

(Sitat, Justisproffene)

5.2.1 Eksisterende kunnskap

Kriminalomsorgens fagstrategi for arbeid med unge fastslår: «Vi vet at unge har stor kapasitet til læring og potensial for positiv utvikling, og disse ressursene må utnyttes best mulig under straffegjennomføringen. Tilgang til skole, arbeid og en samordnet innsats fra ulike tjenesteytere, gjør straffegjennomføringen til unik endringsarena. Her kan kriminalomsorgen, sammen med de unge, styrke muligheten for å få et godt liv – som aktive og deltakende samfunnsborgere og deltakende samfunnsborgere – uten kriminalitet.»

Forskning viser at ungdomshjernen ikke er ferdig utviklet før senere i 20-årene, og at handlingsmønsteret og evnen til regulering ikke er den samme som hos voksne. Unge innsatte og domfelte er i større grad enn andre unge utsatt for omsorgssvikt, rus eller vold i oppveksten, og kommer dårligere ut enn andre på flere levekårsområder (Gaarder 2021: 9). Utdanningsnivået blant unge innsatte er lavere enn hos andre grupper. Det er en klar sammenheng mellom utdanningsnivå og tilknytning til arbeidslivet. I 2019 var rundt 70 prosent av alle menn mellom 20 og 29 år med grunnskole som høyeste utdanningsnivå enten i arbeid eller utdanning, mens det tilsvarende tallet for de som hadde videregående opplæring, var i overkant av 90 prosent» (Melding til Stortinget 39).

I 2006 ble rapporten «Miljøarbeid i fengsel» utarbeidet. Denne har gitt retning til hvordan miljøarbeid forstås i kriminalomsorgen, og er fortsatt pensum for aspiranter på KRUS. (Bakken et al., 2006) I denne forståelsen av begrepet hviler miljøarbeid på to grunnpilarer som er gjensidig avhengig av hverandre: en tydelig og tilbakevendende struktur og troverdige relasjoner. Disse to grunnpilarene skaper en forutsigbarhet og ivaretagende atmosfære som er helt nødvendig for at fengsel skal kunne legge til rette for utvikling og endring hos den enkelte.

Målet med miljøarbeid er å bruke de daglige strukturene som arenaer for læring og trening av ulike ferdigheter som vil kunne gi innsatte et bedre utgangspunkt etter straffegjennomføringen. Samhandlingen som skjer både i innsattes fellesskap og mellom innsatt og fengselsbetjent har mål om en bedret fungering for hver enkelt innsatt. Gaarder (2021) beskriver miljøarbeid i fengsel som «bevisst og dynamisk anvendelse av daglige rutiner og hendelser og fellesskapet hvor det dannes et helhetlig læringsmiljø hvor heving av livskvalitet og endring av uhensiktsmessig atferd er målet.

Fengslet skal, gjennom å tilby tydelig og tilbakevendende struktur og troverdige relasjoner, gi mulighet for endring av uhensiktsmessig atferd.»

Under straffegjennomføring kan unge voksne ha bedre tilgang til velferdstjenester enn de har ellers. Skole, helsetjenester og Nav er til stede i fengsel, og kan legge til rette for utredning, behandling og oppfølging.

5.2.2 Erfaringer fra prosjektgruppa

Medlemmene i prosjektgruppa erfarer at mulighetene under straffegjennomføring ikke er utnyttet fullt ut, og at det er mye uutnyttet potensiale både hos kriminalomsorgen og hos samarbeidspartnere. Mange av de unge har erfaringer med brutte relasjoner, har liten tillit til voksne og behov for å teste ut grenser og relasjoner. Fengslene har tilbud om programvirksomhet, og det er etablerte behandlingstilbud fra spesialisthelsetjenesten. Det er samtidig lite tilgang til programvirksomhet tilpasset unge, og unge blir heller ikke prioritert for deltagelse. Spesielt i fengsel med høyt sikkerhetsnivå kan utrygge miljø blant innsatte være en utfordring.

5.2.3 Anbefaling

Mathilde fra forandringsfabrikken ga oss en viktig påminnelse som vi mener det er viktig å legge vekt på: *«Vi må passe på hvor mye vi snakker om at ungdommer er vanskelige å motivere. Man må prøve å forstå at ungdommene har egentlig veldig liten grunn til å endre seg. Ofte har disse ungdommene blitt skjøvet lenger og lenger vekk fra samfunnet, de blir sett på som dårlige mennesker, og de ser på seg selv som dårlige mennesker. Mange av de har opplevd vonde ting i oppveksten, og alle har en grunn til å gjøre det de gjør. Ungdomsteamet må sammen med ungdommen finne ut hvorfor de skal motivere seg, ikke bare forvente det. Ungdommer vil det innerst inne, men de må ha grunner til å forandre seg. Endring krever at ungdommer får jobbet gjennom grunnene til at det blir kriminalitet og at det blir samarbeidet tett med om hvordan de skal komme ut av det.»*

I arbeidet med å legge til rette for endring må det legges vekt på ansattes relasjon til de unge, og på å skape gode opplevelser. Vi må også huske på at det er atferden eller oppførsel det kan arbeides med å endre, ikke nødvendigvis den unge selv. I fengslene ser vi for oss at det kan arbeides mer systematisk med miljøarbeid og å få på plass gode strukturer for relasjonsbygging og samhandling. Tilstedeværelse fra trygge ansatte i fellesskapet er viktig. Trygghet og tillit bør være sentrale nøkkelord i dette arbeidet.

Det bør arbeides for at unge kan prioriteres for inntak i rusmestringsenheten i Bergen fengsel eller Stifinneravdelingen i Bjørgvin fengsel. Spesialisthelsetjenesten er til stede i fengslene med tjenester innen både psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB). Fengslene skal utarbeide samarbeidsavtaler med helseforetaket og fengselshelsetjenesten i forbindelse med etablering av områdefunksjon for spesialisthelsetjenester til innsatte. Vi foreslår at unge nevnes spesielt i avtalene og at det utarbeides rutiner som sikrer bedre og tettere oppfølging av unge med behov for helsetjenester. I arbeidet med progresjon må det legges vekt på ungdommens eventuelle behov for behandling, og tilrettelegging for dette, eksempelvis gjennom frigang til behandling eller overføring til straffegjennomføring i institusjon.

I rapporten «Tilrettelegging for unge i kriminalomsorgen 18 – 24 år» (KRUS, 2021) er et av de foreslåtte tiltakene å innføre «hendelsessamtale» etter modell av russamtalen – alternativ til straffegjennomføringslovens §40.

«Praksis med samtale etter en utagerende hendelse kan bidra til en rekke positive prosesser.»

- *Samtalen kan gi den unge kognitiv og emosjonell støtte ved å forstå seg selv bedre og utvikle nye strategier for stress og aggresjonsmestring.*
- *Samtalen kan hjelpe den ansatte i å forstå den unges individuelle handlingsmønstre og forebygge unødvendig eskalering gjennom å gjøre avtaler om hva som skal skje dersom konflikt oppstår. For eksempel kan den unge ha spesielle triggere som kan unngås, eller ha strategier for å roe seg ned, som ansatte kan spille på lag med.*
- *Samtalen kan fungere som en defusing av dramatiske hendelser, og kan forebygge traumatisering*
- *Dersom samtalen involverer partene i den aktuelle konfliktsituasjonen kan reaksjonsformen ha et gjenopprettende fokus.»*

Vi anbefaler at det etableres dialog mellom regionledelsen, KDI og KRUS om utvikling av en hendelsessamtale som kan utprøves og tas i bruk i forbindelse med etablering av ungdomsteamet i Bergen. I samtalen må ungdommen få snakke om hvilke følelser han/hun hadde før hendelsen og hvorfor det ble slik. Samtalen kan ikke først og fremst handle om selve hendelsen og hva ungdommen gjorde.

Ungdomsteamet bør ha et ansvar for at de unge voksne får snakket med noen som de har tillit til om hvorfor de begår kriminalitet. Dette er helt avgjørende for at ungdommene skal kunne få det bedre. Det kan være noen i ungdomsteamet som snakker med ungdommer eller det kan være noen andre, Ungdomsteamet må ha høyt prioritert at alle ungdommer må ha fått snakke om grunnene til hvorfor de begår kriminalitet.

Vi anbefaler at ungdomsteamet får opplæring i programmene Er-Vil-Kan og samtaleverktøyet Play it right. Opplæring i sinnemestring og andre relevante programmer er også relevant. Vi ser for oss at ungdomsteamet kan være en ekstra ressurs i å få gjennomført programmer i enhetene. Unge må prioriteres for deltagelse i programmer.

Lyderhorn overgangsbolig har lang erfaring i å arbeide med ferdigheter i livsmestring. Overgangsboligen arbeider systematisk med blant annet botrening og har utviklet mange gode verktøy som ungdomsteamet kan dra nytte av.

Effekt mål/gevinster	Hvordan realisere
Flere unge får oppfølging av rusproblemer og psykiske lidelser under straffegjennomføring	Det utarbeides samarbeidsrutiner med helseforetak og fengselshelsetjeneste der unge nevnes spesielt og prioriteres i samarbeidet.
	Unge prioriteres for inntak i rusmestringsenhet og stifinner.
	Unge gis mulighet til å søke frigang til behandling.
	Unge informeres om mulighet til § 12 og får bistand til å søke.
Flere unge får tilbud om programvirksomhet under straffegjennomføringen	Ungdomsteamet bidrar til at enhetene kan drive programvirksomhet, enten på egenhånd eller i samarbeid med ansatte i fengselet.
Flere enheter har tilbud om programvirksomhet tilpasset unges behov	KRUS gir opplæring til ansatte i ungdomsteamet og i enhetene i programmer som er tilpasset unge.
Flere enheter arbeider med ferdigheter i livsmestring	Ungdomsteamet kan bidra til at unge i flere enheter får støtte til livsmestringstiltak – eksempelvis etter modell fra Lyderhorn

5.3 Behov for oppfølging av unge som er overført fra ungdomsenhet til ordinært fengsel

«Du opplever så mye vondt. Du må takle låste dører og murer på alle kanter. Ingen som ikke har prøvd, kan forstå.»

(Sitat, Justisproffene)

5.3.1 Eksisterende kunnskap

Antallet mindreårige domfelte med lange dommer har økt de siste årene. Intensjonen da ungdomsenhetene ble innført var at også innsatte over 18 år kunne gjennomføre straff der ved ledig kapasitet. I dag er enhetene fulle, og det er behov for flere fengselsplasser til mindreårige. Derfor blir alle unge ved fylte 18 år overført til et ordinært fengsel. Ungdommen skal bli hørt om hvilket fengsel han/hun vil bli overført til. Samtidig blir nærhet til familie, skole og helsetilbud nøye vurdert opp imot ungdommens behov. Erfaring viser at det er spesielt krevende å finne et godt tilbud til unge kvinner. Årsaken er at det er færre enheter og kan derfor bli en større geografisk avstand til hjemkommunen. Videre er tilbudene til kvinner færre enn for menn.

For å sikre at den sårbare overgangen fra UE til ordinært fengsel blir minst mulig belastende for den unge og for de ansatte i det ordinære fengselet, er det viktig at ungdommene får kontinuitet og oppfølging av trygge voksne ansatte. I enkelte tilfeller har bemanning ved UE fulgt opp den unge i en periode i det ordinære fengselet. Andre rutiner og lovverk som får større negative konsekvenser for de unge voksne kontra for de mindreårige kan skape frustrasjon (KRUS-rapport, 2021).

Det følger av FNs Barnekonvensjon, som i 2003 ble implementert i norsk lov, at fengsel overfor barn skal flyttes som siste utvei, og for kortest mulig tid. Det er videre et krav om at vurderingene og beslutningene som angår barnet skal anses som «barnets beste» I rapporten «Tilrettelegging for unge i kriminalomsorgen 18 – 24» blir det foreslått som et tiltak at *«overføringene mellom ungdomsenhetene og voksenfengsel må ta utgangspunkt i de samme prinsippene. Grunnverdiene må så langt det er mulig videreføres. Behovene til ungdommene er ofte uforandret, selv om de fyller 18 år. Ungdomsenhetene er bygget opp tverretattlig og tverrfaglig for å imøtegå ungdommene sine komplekse problemstillinger.»*

5.3.2 Erfaringer fra arbeidsgruppa

Hvis det er klart at en ungdommen skal gjennomføre straff i ordinært fengsel etter fylte 18 år er det svært viktig at kartlegging og innhenting av informasjon om den innsatte er startet så tidlig som mulig. Dette øker muligheten for god utslusning /overføring. For å møte kravet om “barnets beste” er ungdomsenheten opptatt av at ungdommen selv skal ha mulighet til å være en aktiv part i utformingen av hele soningen, dvs. at det også ved en overføring til ordinært fengsel skal tilstrebtes å oppnå størst mulig grad av brukermedvirkning, m.a.o. ungdommens ønsker i forhold til hvor og i hvilket fengsel hun / han ønsker å sone videre skal vektlegges.

Det er basispersonellet og mer spesifikt teamet som er dedikert til ungdommen som jobber med planleggingen av overføring til et ordinært fengsel (i de tilfeller hvor det er aktuelt). Viktige verktøy i dette arbeidet er ungdomsmøte og rettleiding /diskusjoner. Med jevne mellomrom skal det også avholdes ansvarsgruppemøte rundt den innsatte. Møtets formål er å utveksle informasjon om situasjonen og utviklingen hos ungdommen samt gjennomgå mål og delmål ut fra kriminalforebyggende plan og motivere/engasjere ungdom og pårørende i det videre arbeidet med planen. Møtet skal også ta viktige beslutninger i ungdommens opphold og legge til rette for god

oppfølging etter endt soning ved enheten. Møtene holdes minimum hver åttende uke, ellers etter behov. Denne jobben skal sikre å ansvarliggjøre alle interne og eksterne samarbeidspartnere

Det eksterne samarbeidet er delt mellom det tverretatlige teamet (TET) og basispersonalet ved de tre teamene. Når det nærmer seg endt soning ved enheten, blir TET mer delaktig i så vel planlegging av tiden etter soning ved enheten som kontakt med hjelpeapparatet, institusjoner og andre fengsler utenfor ungdomsenheten. Når ungdommen flytter er det TET som følger opp ungdommen i overgangen. Dette arbeidet vil variere etter de behov den enkelte ungdom har.

I sin opprinnelse hadde ungdomsenheten et opplegg for de ungdommene som fylte 18 år under straffegjennomføring i enheten. De kunne da sone på enheten til de var 18 år og 6 måneder. Dette ble problematisk når det var fult belegg på huset og det var noen som var under 18 år som ventet på å komme inn til soning. Den som var over 18 år måtte da gå på dagen, for å gi sin plass til den som var under 18 år, noe som resulterte i særs dårlig overføringer. Det ble derfor besluttet at ungdomsenheten skulle forholde seg til en 18 årsgrense, dette for å skape en forutsigbarhet for ungdommen, de som jobber med løslatelsen og de som skal ta imot.

For å sikre en så god overføring som mulig legger ungdomsenheten opp til en oppfølgingen over i det ordinære fengselet. Dette kan for eksempel være med fortsatt oppfølging av psykologtjenesten ved Ungdomsenheten og / eller basispersonell som har hatt særskilt kontakt med ungdommen under oppholdet ved enheten Denne overlappingen blir på en kontrollert måte trappet gradvis ned. Et annet viktig moment er skole og det forløpet som er startet på ungdomsenheten. Opplæringsrådgiver oppretter kontakt med det fengselet ungdommen skal til og kobler på utdanningsinstitusjonen der

I de tilfellene hvor ungdommen soner utover myndighetsalder må de over i et ordinært fengsel hvor dette ikke er mulig å opprettholde. "Barnets beste" forsvinner med et pennestrøk den dagen ungdommen blir 18 år og med det, det særskilte ansvaret. Den største kontrasten opplever de som sitter for alvorlige forbrytelser som drap og lignende og har lange dommer. De har kanskje sonet to til tre år ved ungdomsenheten og vært ute på fremstillinger og en har en soningsform som minner mer om et åpent fengsel med lav sikkerhet. Den dagen de fyller 18 år må de inn et ordinært fengsel hvor dommen alene avgjør at de må sone på høy sikkerhet og hvor første mulighet for fremstilling ligger år frem i tid.

Skoletilbudet i ordinære fengsel er også begrenset og det er finnes eksempler hvor ungdommen ikke kan fortsette det forløpet som er startet ved Ungdomsenheten. I tillegg kommer utfordringer i forhold til negativ påvirkning fra andre innsatte og tilgang til narkotika med mer. Det er med andre ord mange utfordringer som møter de ungdommene som må over i ordinære fengsel fra Ungdomsenheten. For ansatte i ungdomsenheten kan det til tider være desillusjonerende å se at den jobben som har blitt lagt ned, og ikke minst den innsatsen som ungdommen selv har gjort, blir nullstilt. Det er med andre ord et stort behov for å sette inn tiltak i denne overgangsfasen.

5.3.3 Anbefaling

Ved overføring til ordinært fengsel ved fylte 18 må det arbeides med å videreføre grunnverdiene som er nedfelt i barnekonvensjonen, så langt det er mulig. Det må sikres at arbeidet er i tråd med føringer i EMK. Det må legges vekt på å videreføre det planarbeidet som er startet i ungdomsenheten, eksempelvis kriminalitetsforebyggende plan, og at de samme menneskene kan følge ungdommen over tid. Når det er etablert en ansvarsgruppe bør denne videreføres med de samme menneskene etter overføring. Ungdomsteamet må tidlig være inne i ungdomsenheten for å etablere relasjon, trygghet og tillit. Tiltakene som gjøres ved overføring må være basert på hva den unge selv ønsker og

har behov for. Ungdomsteamet må ha mulighet til å arbeide for at unge blir overført til lavest mulig sikkerhetsnivå. Hvis overføring til Bergen fengsel er eneste alternativ må det arbeides for plassering på en mindre restriktiv avdeling. Det bør ses nærmere på muligheter innenfor eksisterende regelverk når det gjelder plassering, og muligheter for permisjoner og frigang etter overføringen. Kriminalomsorgen må strekke seg langt for at å gi ungdommer muligheter til å få fullført skolegang som er startet i ungdomsenheten.

Ungdomsteamet bør i overføringsfasen være ekstra tett på og følge opp ungdommen nøye. De må ha ansvar for at overgangen blir så trygg som den kan bli.

Det bør utarbeides egne rutiner for arbeid med unge voksne som skal overføres fra ungdomsenheten, som sikrer videreføring av etablerte relasjoner og planer, at mulighetene innenfor regelverket utnyttes, og at det blir en trygg og forutsigbar overføring for den unge.

Resultatmål/gevinst	Hvordan realisere
Flere unge har fått en kontaktperson i enheten de skal overføres til i god tid før overføringen	Ungdomsteamet er til stede i UE i god tid før overføring, etablerer kontakt med de som har lange dommer og skal overføres ved 18 år.
Flere unge får fullført opplæring som er påbegynt i ungdomsenheten	Vurdere muligheter for at ungdommen kan fullføre utdanning og legge til rette så langt det går. Må prioriteres av ungdomsteamet. Tilrettelegging kan være overføring til riktig sikkerhetsnivå, vurdering av frigang, fremstilling til undervisning, samarbeid med skolen om tilrettelegging i fengselsundervisning osv.
Flere unge får videreført det planarbeidet som er startet opp i ungdomsenheten	Ungdomsteamet sørger for at planer som er utarbeidet i ungdomsenheten fortsettes og videreføres gjennom straffegjennomføringen.
	Grunnverdiene som er nedfelt i barnekonvensjonen, videreføres så langt det er mulig. Viktig med tydelig ledelse. Ungdomsteamet kan ha en pådriverrolle.
	Det bør utarbeides egne rutiner for arbeid med unge voksne som skal overføres fra ungdomsenheten, som sikrer videreføring av etablerte relasjoner og planer, at mulighetene innenfor regelverket utnyttes, og at det blir en trygg og forutsigbar overføring for den unge.
Flere unge overføres fra ungdomsenheten til lavere sikkerhetsnivå	Det arbeides målrettet med at ungdom overføres til lavest mulig sikkerhetsnivå eller plasseres på mindre restriktive avdelinger.

5.4 Behov for oppfølging av unge som av ulike grunner er isolert

«Kjennes som de kan gjøre det for å skremme, irritere –
 Cella brukes som forhandling og psyker oss ut
 ...om du bare sier noe, skal du slippe ut
 Det skaper irritasjon, sinne og frustrasjon

Det går så treigt inne i glattcella
 Du blir gal i hodet, en rar hodepine»»
 (Sitat, Justisproffene)

5.4.1 Eksisterende kunnskap

I 2019 leverte Sivilombudsmannen en særskilt melding til Stortinget om bruken av isolasjon i norske fengsler. Der fremkommer det at mange innsatte i norske fengsler er isolert. Det vil si at de tilbringer størsteparten av døgnets timer alene på cellen, og at meningsfull sosial kontakt er redusert til et minimum (Sivilombudsmannen, 2019, s.16). Det å bli fengslet kan i seg selv oppleves som å bli isolert, men som begrep vil en innsatt som har mindre enn 2 timer meningsfull fellesskap med andre defineres som isolert (Sivilombudsmannen, 2019, s.22). Alvoret og omfanget av skadene et menneske kan få av å være isolert er stort. Det har en negativ effekt både for den enkelte innsatte som utsettes for isolasjon, og for det kriminalitetsforebyggende arbeidet.

Isolasjon kan lede til helseskader både psykologisk og fysiologisk. Symptomene kan endres og utvikles over tid, og individuelle reaksjoner og evne til mestring vil variere. Negative helseeffekter kan oppstå etter bare noen dager i isolasjon, og risikoen stiger for hver dag (Sivilombudsmannen, 2019, s.27). Psykologiske skadevirkninger av isolasjon kan være konsentrasjonsvansker, følelsesmessig kaos, hallusinasjoner, angst, depresjoner, sløvhhet og passivitet, selvmordstanker, aggressiv adferd, grensepsykotiske symptomer og selvskading (Smith & Koch, 2019, s.135). Somatiske skadevirkninger kan være hodepine, mage-tarm-problem, lett forhøyet hjertefrekvens, lysskyhet, forstyrret døgnrytme og oppstykket søvn som kan gi vansker med å skille drøm og våken tilstand (Smith & Koch, 2019, s.134-135).

Sivilombudsmannen påpeker at barn, unge og personer med alvorlige psykiske lidelser er blant dem som er særskilt utsatte for skadevirkninger av isolasjon.

I rapporten står det blant annet dette om isolasjon av barn og unge: «*FNs tidligere spesialrapportør Juan E. Méndez har frarådet bruk av isolasjon for barn. I sin rapport om frihetsberøvede barn påpekte han at fordi barn fremdeles er under utvikling, både fysisk og mentalt, har de andre behov enn voksne. De vil også kunne oppleve smerte og lidelse annerledes enn voksne. Krenkelser av barn vil kunne gi større eller mer irreversible skader enn hos voksne. En normalutvikling kan ødelegges av overdreven og langvarig stressbelastninger i kroppen. Dette kan føre til vansker med læring, atferdsproblemer og helseproblemer, også på lengre sikt. Unge lovbrøtere har høy forekomst av psykiske plager, lærevansker og vanskelig bakgrunn med omsorgssvikt og traumer i form av mishandling og overgrep. Hjernen er i utvikling også i ung voksen alder, fram til langt ut i 20-årene. Normalutvikling er avhengig av tilstrekkelig relasjonell trygghet, sosial kontakt, modell-læring og aktivisering. Ved isolasjon fra omverdenen settes denne utviklingen i fare. Det har også blitt trukket fram at isolasjon i stor grad svekker muligheten for en positiv utvikling, ved at aggresjon og kriminalitet forsterkes.*» (Sivilombudsmannen, 2019).

Innsatte skal som hovedregel ha tilgang på fellesskap med andre innsatte (Høidal, 2019, s. 255). Dette skal skje under arbeid, undervisning, programdeltagelse, i fritiden mm., jf. Straffegjennomføringsloven § 17. Straffegjennomføringsloven § 17 tilsier at fellesskap skal skje daglig, sammen med andre innsatte, men angir ikke en nedre grense for omfang. På dette punktet skiller Straffegjennomføringsloven seg fra Mandelareglene som stiller krav om minimum 2 timer meningsfull menneskelig kontakt daglig, men ikke et krav om at denne kontakten skal skje med medinnsatte (Sivilombudsmannen, 2019, s.16).

5.4.2 Erfaringer fra prosjektgruppa

Isolasjon kan være en konsekvens av restriksjoner satt av retten ved varetekt, utelukkelse fra fellesskap, opphold ved restriktive avdelinger eller eget valg. Opphold i fengsel med høyt sikkerhetsnivå innebærer i utgangspunktet store begrensninger i aktivitet, fellesskap og kontakt med omverdenen. Unge kan være sårbare for å bli utnyttet av mer erfarne innsatte, og kan også utsette

hverandre for press. Unge innsatte kan oppleve miljøet i fengselet som så utrygt at de velger å isolere seg fra andre innsatte. Miljøet kan oppleves som spesielt utrygt for unge som er dømt for seksuallovbrudd.

Det finnes ikke egne avdelinger eller boenheter for unge i Bergen fengsel. Da ungdomsteamet ble opprettet i Oslo fengsel ble det først arbeidet med å samle unge innsatte ved en egen avdeling. Dette førte til mer uro og utagering ved avdelingen, samt at det dannet seg uheldige miljøer og konstellasjoner blant de unge som ansatte fikk problemer med å løse opp i. Fengselet besluttet derfor å gå bort fra ordningen med egen avdeling og plasserte etter det unge i ordinære avdelinger. Det har imidlertid vært et ønske fra Bergen fengsel om å samle de unge ved avdeling M.

Det er allerede etablert et ressursteam i Bergen fengsel som har som oppgave å følge opp innsatte som av ulike grunner er isolerte. Teamet skal bidra til å trygge innsatte som isolerer seg selv, bygge relasjoner, arbeide for endring og redusere skadevirkningene av isolasjon. Ressursteamet er dedikert til dette arbeidet og skal ikke benyttes opp mot daglige gjøremål i avdelingene. De skal ikke være ekstra ressurs for fremstillinger eller annet arbeid der det er behov for oppdekking. Ressursteamet skal heller ikke være en erstatning for det arbeidet som andre ansatte skal gjøre.

5.4.3 Anbefaling

Vi anbefaler at ungdomsteamet oppretter et tett samarbeid med ressursteamet i Bergen fengsel. Vi har tidligere kommet med to anbefalinger som kan bidra til oppfølgingen av isolasjon: informasjon til politi og påtale om skadevirkninger av isolasjon, samt utvikling av «endringssamtale» som alternativ reaksjon. Det er en stor svakhet at det i liten grad er rom for situasjonsbetingede reaksjoner på brudd i kriminalomsorgens regelverk. Vi ser for oss at utvikling av en hendelsesamtale kan bidra til å utnytte muligheter til læring som ligger i håndtering av uheldige situasjoner eller brudd. Som vi har vært inne på tidligere besitter unge voksne et stort potensiale til læring. Det forutsetter at læringspotensialet forvaltes riktig, og at kriminalomsorgen bidrar til å støtte opp om ungdommens mulighet for læring og utvikling.

For å motvirke unges ønske om selvisolering må ungdomsteamet bidra til å skape trygghet gjennom relasjonsbygging, samtaler, aktivisering og tilrettelegging for et trygt miljø i avdelingen. I dette arbeidet må det arbeides målrettet med miljøarbeid. Ansatte må være til stede i fellesskapet for å sikre at alle er trygge, også unge. Det er også svært viktig at ansatte har kunnskap og kompetanse om skadevirkningene av isolasjon, og kan bidra til å motvirke isolasjon. Ansatte må ha kunnskap om eksempelvis konfliktdepende kommunikasjon, og annen kunnskap som omtales nærmere i punktet nedenfor. Når unge er isolert, må ungdomsteamet jobbe intensivt og hardt for å nå inn til ungdommen.

Effektmål/gevinster	Hvordan realisere
Færre unge isolerer seg etter eget ønske	Tett samarbeid med ressursteamet i Bergen fengsel
	Ungdomsteamet bidrar til å skape trygghet gjennom relasjonsbygging, samtaler, aktivisering og tilrettelegging for et trygt miljø i avdelingen. I dette arbeidet må det arbeides målrettet med miljøarbeid.
	Ansatte må være til stede i fellesskapet for å sikre at alle er trygge, også unge.
Antall vedtak om utelukkelse blant unge reduseres	Ansatte får kunnskap og kompetanse om skadevirkningene av isolasjon, og kan bidra til å motvirke og unngå isolasjon.

Flere unge som er isolert etter ønske får oppfølging av helsetjeneste	Ressursteamet og ungdomsteamet arbeider for å nå inn til ungdom som isolerer seg
Flere enheter tar i bruk alternative reaksjoner ved brudd	Bruk av russamtalen, samt utvikling av hendelsessamtale som alternativ reaksjon

5.5 Behov for å veilede og sikre at ansatte har oppdatert kunnskap om målgruppen

«Det er veldig stor forskjell på de ansatte
Noen er veldig bra folk og du føler de vil gjøre alt de kan. De gjør bra jobb og er respektfulle. I et fengsel der jeg satt er det nesten bare sånne voksne.

Andre voksne merker du at liker å bestemme over folk
Det kjenner du ganske fort, på blick, bevegelser og ord de bruker»

(Sitat, Justisproffene)

5.5.1 Eksisterende kunnskap

KSF, det som nå er KDI, skrev i 2004 at fengselsbetjenter trengte omfattende kunnskap om sikkerhet, endringskompetanse, relasjonskompetansen og forholde seg til en større grad av internasjonalisering.

«**Endringskompetanse:** tilsatte må ha evne og vilje til å lære noe nytt og kunne anvende og omsette dette i praksis. Det bør stilles krav og forventninger om at fengselsbetjentene følger med i den alminnelige samfunnsutviklingen nasjonalt og internasjonalt, tar videreutdanning og videreutvikler seg – både faglig og menneskelig. **Relasjonskompetanse:** innebærer bl.a. at man må ha evnen til å lytte og ta inn over seg hva andre sier, forholde seg til andre mennesker, motivere, oppnå troverdighet og ha evnen til å skape kontakt og tillit.» (KSF, Utdanning for fengselsbetjenter. Delinnstilling 2 fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Justisdepartementet.)

I rapporten «Tilrettelegging for unge i kriminalomsorgen 18-24 år» (KRUS, 2021) står det:
«Fengselsbetjenter har ofte lite ungdomsfaglig kunnskap og miljøterapeutene har noen ganger for lite forståelse for de sikkerhetsmessige rutinene i fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Ansatte har tett kontakt med de unge og står ofte i utfordrende grensetting- og motivasjonssituasjoner før relasjon er oppnådd og ungdommen er stabilisert. Mange unge forstår ikke fengselsystemet når de innsettes. De unge er ofte uforutsigbare i adferden og ansatte trenger kompetanse og støtte for å håndtere dette. For ansatte som skal være tilstede i avdelingene kan det være krevende. Særlig i perioder med mange hendelser grunnet alvorlige atferdsvansker, og det kan prege ansatte når de står i dette over tid.»

For å styrke de ansattes kompetanse planlegger KRUS å tilby ulike moduler som omhandler:

- strukturer for miljø og tilbakeføringsarbeid
- tilnærming – relasjon og refleksjon
- involvering av pårørende
- gjenopprettende prosess
- fysisk aktivitet

Andre aktuelle kompetanseområder som nevnes er traumebevisst omsorg og sikkerhetskultur og sikkerhetsvurderinger. Økt kompetanse til ungdomsteamene og andre som arbeider med unge

nevnes også: *«Et godt tilbakeføringsarbeid med unge innsatte fordrer kompetanse om psykiske lidelser, personlighetsforstyrrelser, «barnevernspensum» med mer. Det kan bidra til en mer konkret og individuell tilbakeføring. Veiledning til ansatte som jobber med mindreårige/unge voksne er nødvendig.»*

5.5.2 Erfaringer fra prosjektgruppa

Prosjektgruppas erfaring er at det er stort behov for mer kunnskap om kompetanse om arbeid med unge i enhetene. Flere av enhetene arbeider målrettet med unge, som ungdomsteamet i Bjørgvin fengsel. Kunnskapen om unge er imidlertid ikke jevnt fordelt. Det vil være behov for økt kunnskap og kompetanse i alle ledd: enhetsledelse, inspektører, førstebetjenter, fengselsbetjenter, sosialkonsulenter, jurister osv. I Bergen fengsel er ikke unge definert som en særskilt gruppe. Det gjør at det er spesielt stort behov for kunnskap, og at det er en tydelig prioritering av unge under 25. Kulturutfordringer har som tidligere nevnt vært diskutert mange ganger i prosjektgruppa. Det ser ut til å være utfordringer i samhandlingen, spesielt i fengslene, der sikkerhetskulturen er fremtredende. Det er i liten grad et faglig fellesskap med en felles forståelse av hvordan man skal arbeide, hvorfor og hvem som skal gjøre hva. I stedet for faglig enighet om retning og praksis er det motsetninger mellom sikkerhet på den ene siden, og innhold, progresjon og tilbakeføring på den andre siden.

Samtidig som kunnskap om unge er viktig, er det aller viktigste ressursen vi har relasjonen til de unge voksne. Mathilde i prosjektgruppa har flere ganger minnet oss på at voksne eksperter med masse kunnskap om unge ikke alltid er de beste relasjonsbyggerne eller samtalepartnerne. Unge ønsker å bli snakket med på en vanlig måte, og de ønsker trygge voksne som er interesserte i hvordan de har det og hva som skal til. Mye kunnskap og kjennskap til metoder kan faktisk virke mot sin hensikt. I et innspill til prosjektet skriver Mathilde: *«Og så er det viktig at kunnskap ikke blir sånn hjerneforskning og sånne spesialgreier om at unge er det og det. Tenker det må handle mye om kunnskap fra ungdommene, for både i Fengsels-Norge og i mange andre systemer finnes det jo mange misforståelser om unge. Det er gjort med en god intensjon, men noen ganger er det voksne som har gjetta litt, og det kan bli skummelt, i hvert fall med dette teamet.»*

5.5.3 Anbefaling

Vi anbefaler at ungdomsteamet arbeider med å bygge kunnskap i teamet, og bidrar til å spre denne kunnskapen til andre ansatte. Spesielt er det viktig å ha kunnskap og kompetanse om hva som kjennetegner ungdom, både i normalperspektiv og mangelperspektiv. Vi mener det kan være hensiktsmessig at det utarbeides en kompetansepakke i for arbeid med unge i enhetene som bør nå flest mulig ansatte. Kompetansepakken må ev. utarbeides av eller i samarbeid med KRUS. KRUS har eksempelvis kurs i konfliktdempende kommunikasjon som vi tenker er spesielt relevant. Slike kurs kan øke ansattes relasjonskompetanse og kunnskap om toleransevinduet, skadelige virkninger av isolasjon etc.

Kunnskapen bør også inkludere sammenfattet kunnskap fra unge med erfaringer fra hjelpeapparatet. I disse dager ferdigstilles rapporten «Ikke slem, der handler om noe» fra Forandringsfabrikken. Rapporten bygger på samtaler med unge i alderen 13-20 år med erfaring med bekymringsamtale, avhør og/eller straff. Rapporten inneholder både unges erfaringer og råd om hvordan man kan møte unge på en bedre måte.

Kunnskap om arbeid med unge og fra unge må nå både fengselsbetjenter, førstebetjenter, inspektører, enhetsledere og ansatte i friomsorgen. Kunnskap om unge og fra unge er en viktig forutsetning for det arbeidet ungdomsteamet skal gjøre, og for at vi skal lykkes i å gi unge en forsterket oppfølging.

Måten vi formidler kunnskap på og hvilke ord som brukes har betydning. Ord som «bruker», «innsatt», «domfelt», «fange» osv. bidrar til å skape avstand i stedet for nærhet. De siste årene har kriminalomsorgen fått et mer bevisst forhold til begrepsbruk. Eksempelvis jobber vi mer bevisst med å erstatte begrepene «seksuallovbruddsdømte», «seksuallovbryter», «overgriper» med begrepet «personer dømt for seksuallovbrudd». Vi mener det er viktig at ungdomsteamet kan bidra til en bedre og mer tydelig begrepsbruk om unge slik at vi omtaler de under 25 som «ungdom», «unge» eller «unge voksne» hvis vi har behov for å bruke samlebetegnelse. Det kan også bidra til å styrke arbeidet med unge som en særskilt gruppe.

Det er en svakhet i kriminalomsorgen at det er lite tradisjon for eller erfaring med å arbeide med medvirkning. Vi ser for oss at evalueringen som skal følge ungdomsteamet kan bidra til å løfte fram unges erfaringer og stemme. Vi ser også for oss at ungdomsteamet kan arbeide med å utvikle tiltak og kunnskap i samarbeid med ungdommen, for eksempel gjennom bruk av tjenstedesign. Regionkontoret har ansatte med kompetanse på tjenstedesign som kan bidra i dette arbeidet. Vi anbefaler også at ungdomsteamet arbeider systematisk med å innhente erfaringer fra unge som kan benyttes i utviklingen av tjenester, for eksempel gjennom oppfølgingssamtaler og utgangs- og evalueringssamtaler. Dette må gjøres på en måte som gjør det trygt å gi tilbakemeldinger, samtidig som det er klart hva innspillene skal brukes til. Ungdommene må selv få velge hvem de vil gi tilbakemeldinger til, enten det er noen i ungdomsteamet, kontaktbetjent eller andre. Tilbakemeldingene må ses på som en viktig ressurs for at ungdomsteamet skal vite hva som funker og ikke, og hva de bør gjøre mer eller mindre av. Tilbakemeldingene må tas på alvor.

I prosjektgruppa har det vært diskutert om unge bør få oppnevnt kontaktbetjenter med spesiell kunnskap om og erfaring fra arbeid med unge. Vi ser for oss at det vil være heldig for ungdommene å få utpekt kontaktbetjenter som både kan mer om arbeid med unge og er interessert i det.

Ett av innspillene fra Forandringsfabrikken er at unge må få bestemme hvem de vil ha tillit til. I behandlingsapparatet er det vanlig at pasienter får mulighet til å bytte behandler dersom kjemien ikke stemmer. Ved å innføre en ordning med spesielt dedikerte kontaktbetjenter til ungdom vil det være en mulighet for at det oppstår et skille mellom de som gjør kontaktbetjentarbeid og de som ikke gjør det. I prosjektgruppa har det flere ganger vært diskutert at kontaktbetjentarbeid ikke er frivillig, det er en pålagt oppgave. Samtidig er det store variasjoner i hvordan arbeidet gjøres. Unge voksne er spesielt avhengige av å ha dedikerte ansatte til å gjøre jobben. Vi foreslår at ungdomsteamet får i oppgave å se på hvordan kontaktbetjentordningen i enhetene fungerer for unge i dag og komme med forslag til ev. endringer.

Veiledning i konkrete saker må alltid skje i samråd med ungdommen. Den unge må være informert og kunne gi innspill om hva som er viktig for han/henne slik at veiledningen ikke bommer. Ungdomsteamet må arbeide aktivt med relasjonsbygging. Konkrete og gode tips til arbeid med relasjonsbygging finnes her:

[\(https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Barnevernsinstitusjoner/konfliktfylte_situasjoner/Generelle_anbefalinger_for_trygghet_sikkerhet_og_forebygging_av_uonskede_hendelser/Skap_gode_relasjoner_med_ungdommene/](https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Barnevernsinstitusjoner/konfliktfylte_situasjoner/Generelle_anbefalinger_for_trygghet_sikkerhet_og_forebygging_av_uonskede_hendelser/Skap_gode_relasjoner_med_ungdommene/) og her: https://forandringsfabrikken.no/wp-content/uploads/2021/06/De_tror_de_vet_best.pdf

Effekt mål/gevinster	Hvordan realisere
Flere ansatte har kunnskap og kompetanse om arbeid med unge under straffegjennomføring og kunnskap direkte fra unge	Ungdomsteamet arbeider med å bygge kunnskap i teamet, og bidrar til å spre denne kunnskapen til andre ansatte.

	I samarbeid med KRUS utarbeides det en kompetansepakke i for arbeid med unge i enhetene som bør nå flest mulig ansatte.
	Opplæring og kompetanseheving prioriteres i enhetene. Noe av midlene til ungdomsteamet benyttes til gjennomføring av kurs, samlinger og frikjøp av ansatte.
	Kompetansepakken inneholder kunnskap direkte fra unge.
	Det arbeides aktivt med relasjonsbygging, og arbeidet prioriteres.
Flere ansatte har opplæring i konfliktdepende kommunikasjon	Kurs i konfliktdepende kommunikasjon prioriteres. KRUS inviteres til å gjennomføre desentraliserte kurs.
Flere unge har kontaktbetjent eller saksbehandler med særskilt kunnskap om unge under straffegjennomføring	Kontaktbetjenter får opplæring og kompetanseheving. Det utarbeides skriftlig informasjon og rutinebeskrivelser. Vi foreslår at ungdomsteamet får i oppgave å se på hvordan kontaktbetjentordningen i enhetene fungerer for unge i dag og komme med forslag til ev. endringer.
Flere enheter og avdelinger har ansatte med kunnskap om unge under straffegjennomføring	Tilbudet om kursing og kompetanseheving må nå flest mulig enheter og avdelinger og ikke bare noen få ansatte.
Flere unge får mulighet til medvirkning i utvikling av tjenester	Ungdomsteamet arbeider med å utvikle tiltak og kunnskap i samarbeid med ungdommen, for eksempel gjennom bruk av tjenstedesign.
	Veiledning i konkrete saker må skje i samråd med ungdommen. Den unge må være informert og kunne gi innspill om hva som er viktig for han/henne slik at veiledningen ikke bommer.

6. Organisering av teamet

Her gjør vi rede for prosjektgruppas anbefalinger for fysisk plassering, organisering og sammensetning av teamet, samt anbefalinger for pilotprosjektet.

6.1 Plassering

Vi ser at gruppa som skal prioriteres i dette arbeidet er i Bergen fengsel og Bjørgvin fengsel. Vi mener at teamet må være plassert nært disse enhetene, og ha godt innpass i begge enheter. Vi ser for oss avdeling D som mulig plassering. Avdeling D er plassert utenfor muren, har enkel tilgang til både Bergen og Bjørgvin, og det blir lettere for de ansatte å reise ut. Ved avdeling D kan de ansatte bære mobiltelefon, som vi tenker er viktig for tilgjengelighet. Det er mangel på lokaler i fengselet, og vi håper det kan være mulig å finne en løsning ved avdeling D.

Vi ser for oss at avdelingen kan bli fast plassering og oppmøtested for teamet. Dette må ev. drøftes i lokalt IDF. Når vi har muligplassering klar, vil vi se på behov for oppussing og kontorutstyr. Det er kjøpt inn bil, pc-er og telefoner til temaet. Utover det må vi vurdere behov for kontorutstyr osv.

Vi er kjent med at datarommet i avdeling D er foreslått som en mulig løsning. Plasseringen av teamet må ikke gå på bekostning av tilbudet til kvinnene i avdelingen. Frem til dette ev. er på plass kan det være en løsning at ungdomsteamet plasseres midlertidig ved friomsorgen. Den første tiden vil temaet ha behov for å etablere seg. Permanent løsning bør komme på plass så raskt som mulig.

Også etter at det er etablert en permanent løsning mener vi det vil være hensiktsmessig å befrimtsorgen om å ha tilgjengelig kontor plass til en eller flere i temaet. Alle enhetene må ha tilgjengelige rom som ungdomsteamet kan benytte til samtaler og møter med ungdom.

6.2 Organisatorisk tilknytning

Vi ser at det vil være utfordringer knyttet til å ansette de som skal arbeide i ungdomsteamet i Bergen eller Bjørgvin på nåværende tidspunkt. Fra ordningen med TK-er vet vi at det er utfordrende å være plassert ved en enhet samtidig som man skal arbeide inne i andre enheter. Teamet skal være ambulerende, og bør kanskje ikke være tilknyttet en bestemt enhet i oppstartsperioden. Vi tenker at vi kan bruke pilotperioden til å vurdere hvor teamet bør være organisatorisk plassert på sikt.

Det vil være noen utfordringer med en slik organisering. Blant annet må ungdomsteamet ha et tydelig mandat, og ungdomsteamet må drives på samme måte som enhetene i regionen. Det må være tydelig at ungdomsteamet ikke er en forlenget arm fra regionen inn i enhetene.

Ungdomsteamet kan komme med anbefalinger og være en pådriver for praksis, men kan ikke pålegge enhetene noe. Eventuelle føringer må komme i linjen, fra regionledelsen til enhetene. En annen utfordring er at ungdomsteamet kan måtte stå i vanskelige situasjoner, og at nærmeste leder vil være viktig for å gi god oppfølging og støtte. For øvrig ligger det an til en omorganisering av kriminalomsorgen der region vest på nåværende tidspunkt er foreslått slått sammen med det region nord. Vi ser likevel for oss at det vil være mulig å gjøre endringer i organiseringen av teamet i god tid før en ev. omorganisering.

Vår anbefaling er at teamet tilknyttes regionkontoret i pilotperioden. Vi ser for oss at personalansvaret kan legges hos ass. regiondirektør i pilotperioden, mens fagansvaret legges hos koordinator for temaet.

6.3 Oppgaver for teamkoordinator

Det er skissert at vi skal følge ND-modellen i organisering av teamet, med en teamkoordinator. Koordinatoren har en viktig funksjon i å organisere teamet, koordinere arbeidet og samle trådene i arbeidet med unge. Vi ser for oss at koordinatoren får en viktig rolle i å samarbeide med andre etater. Det er viktig at det utarbeides gode samarbeidsrelasjoner og rutiner som sikrer at unge får ivarett sine rettigheter under straffegjennomføringen. Koordinatoren må arbeide tett med enhetsledere og andre ledere i enhetene. Koordinatoren bør inviteres med i enhetsledermøter og andre møter hvor det tas beslutninger for å kunne ivareta ungdomsperspektivet.

Etter kriminalomsorgens retningslinjer for bruk av stillingskoder er det bare lederstillinger som kan ha personalansvar. Et av medlemmene i prosjektgruppa har påpekt at det kan være lettere for en koordinator med fengselsfaglig bakgrunn å fremme ungdomsteamets oppgaver overfor andre fengselsbetjenter. De andre medlemmene i prosjektgruppa mener det kan være fordeler med en koordinator med sosialfaglig bakgrunn.

Samlet sett anbefaler vi en løsning som åpner for at både fengselsbetjenter og personer med sosialfaglig kompetanse, ev. bachelor fra KRUS, kan søke stillingen som koordinator. En mulighet for dette er at koordinatorstillingen opprettes som en rådgiver- eller seniorrådgiverstilling. Et annet alternativ er å opprette stillingen med kode 1407 avdelingsleder. Dette vil gi rom for at koordinator kan ha både fag- og personalansvar.

6.4 Sammensetning av teamet

Ungdomsteamet har et budsjett på 5 mill., -. Én stilling er estimert til å koste rundt 800 000,-. Av dette er det mulig å få inn seks hele stillinger, og ha 200 000,- igjen til drift. Vår anbefaling er at det

etableres fem hele stillinger av midlene, og at de resterende midlene holdes igjen til drift, kursing og opplæring av ansatte, fremstillinger og aktiviteter for ungdommene. Vi anbefales at det vurderes om det kan tilsettes en ekstra person etter at teamet har vært i drift ca. et halvt år. Det er hensiktsmessig å vurdere bruken av midlene når vi har fått bedre oversikt over hvor mye som vil gå til drift, kursing og aktiviteter. Faren ved å ansette seks personer nå er at ungdomsteamet har for lite resterende midler til å kunne ha god aktivitet og iverksette de tiltakene som er skissert.

Teamet skal være tverrfaglig sammensatt, som beskrevet i oppdragsbrevet fra KDI og mandatet. Det innebærer at teamet kan bestå av ansatte med fengselsfaglig, barnevernfaglig, sosialfaglig, vernepleierfaglig o.l. bakgrunn.

Det er noen utfordringer for dette, på grunn av stillingskodene som vi kan benytte. Aktuelle stillingskoder vi har sett på er:

- **Fengselsbetjenter:** ønskelig å ha med i teamet. Utfordring med rekruttering knyttet til lønn. Om det i særskilte tilfeller er aktuelt å utlyse stillinger med høyere lønn skal HR-direktør kontaktes. Vi mener ordninger som er med EK (som er sammensatt med 50% sosialfaglig og 50% fengselsfaglig bakgrunn) bør være relevant også for andre tverrfaglige grupper. Viktig med tilnærmet lik lønn i teamet, samt viktig for rekruttering
- **Miljøterapeut:** kravene til kompetanse er sosialfaglig høgskoleutdanning eller annen relevant høgskoleutdanning (som bachelor fra KRUS). Det er ikke mange som har bachelor fra KRUS, derfor vil rekrutteringsgrunnlaget være veldig lite.
- **Førstekonsulent** (brukes for EK), høyere lønn enn for fengselsbetjenter, men i retningslinjene er det spesifisert at det bare er for EK.
- **Rådgiver** – høyere lønn, men kan føre til store forskjeller mellom fengselsbetjenter og teamet. Kan risikere at det blir et team som er for faglig, for lite praktisk. Vi trenger dyktige praktikere i teamet, ikke gode tenkere.

Vi ser for oss at de fire utover teamleder bør være to fengselsbetjenter og to miljøterapeuter. Lønn er et viktig virkemiddel i rekrutteringen. Fengselsbetjenter har lav grunnlønn og det koster mye å miste turnustillegg ved overgang til en dagstilling. En løsning kan være å ansette som førstekonsulenter som har en noe høyere grunnlønn, men ikke særaldersgrense. Eventuelt kan det ses på mulighet for et årlig kronetillegg. Ved ansettelse kan fengselsbetjenter få valget mellom å bli ansatt som fengselsbetjent med særaldersgrense og noe lavere lønn eller førstekonsulent, på samme måte som for EK-stillinger.

Ved ansettelse må det legges vekt på at ungdomsteamet skal fungere godt sammen. Ansatte i teamet bør ha et godt grunnlag for samarbeid, og kunne utfylle hverandre. Det bør også tilstrebes mest mulig lik fordeling mellom kjønnene.

Vi ser for oss at det er hensiktsmessig at teamet først og fremst arbeider dagtid, men også kan være tilgjengelige på ettermiddager og noen helger. Vi foreslår derfor at teamkoordinator arbeider dagtid, mens de andre teamet arbeider i en tilpasset turnus med noe arbeid på ettermiddag og helg.

6.5 Personlige egenskaper

Vi mener det er grunn til å legge ekstra vekt på personlige egenskaper ved tilsettingene. Når det gjelder hvilke personlige egenskaper de ansatte i ungdomsteamet bør ha, har vi fått mange innspill fra prosjektgruppa.

Prosjektgruppa mener at ansatte bør:

- ha personlige interesser som kan tas inn i arbeidet med de unge – musikk, trening, kunst, kultur osv.
- kunne være lyttende, åpen og trygg i møter med unge, ha evne til å vise empati og forståelse
- være personlig, men ikke privat. Ansatte må være personlige og åpne for å få kontakt med de unge
- kunne innrømme det hvis en har tatt feil
- må tenke snilt om ungdommer, ha et godt menneskesyn
- være ærlig, også om følelser
- være ydmyk på at de ikke vet hva som er best for noen andre
- vise at de bryr seg om ungdommene
- vise forutsigbarhet, si fra om at en skal være borte, lage avtaler
- må forstå unge og unges væremåte og språk, og samtidig være en trygg voksen
- være en trygg og god rollemodell
- være interessert
- ha særlig gode kommunikasjonsevner
- tåle en trøkk. Ha evne til å stå i vanskelige situasjoner
- klare å arbeide under motstand – både fra ungdommer og andre ansatte
- svært gode samarbeidsevner

Av faglige kvalifikasjoner nevner prosjektgruppa:

- erfaring fra tverrfaglig samarbeid
- kjennskap til tilbakeføringsarbeid i kriminalomsorgen
- god kjennskap til lovverket – både hos kriminalomsorgen og andre etater

Vi anbefaler at unge får være med i deler av intervjuene med aktuelle kandidater til stillingene. Dette har vært gjort flere ganger i ansettelse av personer som skal arbeide med unge – eksempelvis som barnevernleder eller rektor. Vi mener det vil være nyttig for ansettelsesrådet å se hvordan kandidaten forholder seg til ungdommer, og kan gi god mulighet til å belyse de personlige egenskapene som er så viktige i disse stillingene. Forandringsfabrikken har deltatt i slike prosesser tidligere og kan ev. bli spurt om å bidra eller gi innspill til hvordan intervjuene bør gjennomføres. Prosjektgruppa anbefaler at ansettelsesrådet lager noen case i forkant av intervjuene som kandidatene får svare på hvordan de ville håndtert. Casene bør utarbeides sammen med unge.

6.6 Anbefalinger for piloten

Vi har vurdert at ungdomsteamet bør prøves ut som et pilotprosjekt i 2022. Oppstart av prosjektet bør være så snart som mulig etter ansettelsene av de ansatte i teamet. Det er en fordel om teamkoordinator kan komme raskt på plass. I forprosjektet er det organisert et prosjekt som kan videreføres for piloten. Det må vurderes om prosjektleder for forprosjektet også skal følge piloten, eller om teamkoordinator eller andre skal ha det ansvaret. Teamkoordinator bør uansett være i arbeidsgruppa.

Prosjektleder vil utarbeide utkast til prosjektplan for piloten som styringsgruppa vil få til vurdering. Vi ser for oss at det er hensiktsmessig å benytte mal for prosjektplan fra Prosjektveiviseren eller KS sine nettsider. Arbeidsgruppa bør fortsette å forberede pilotprosjektet gjennom innkjøp, utarbeidelse av informasjon, utkast til rutinebeskrivelser, rapporteringsmal og oppgave- og ansvarsbeskrivelser frem til de ansatte er på plass.

Prosjektleder for piloten må ha ansvar for dokumentasjon av prosjektets arbeid og oppfølging av rapportering. I pilotperioden må det være åpning for endringer i organisering, faglig modell og metodikk i teamet. Disse endringene må dokumenteres underveis.

I forprosjektet har det ikke vært kapasitet eller mulighet til å etablere en referansegruppe. Vi foreslår at arbeidsgruppa fortsetter å arbeide med å etablere en referansegruppe som kan følge piloten og gi innspill. Referansegruppa må være tverrfaglig sammensatt og bestå av fagpersoner i både kriminalomsorgen og samarbeidende etater.

Forprosjektet har hatt en godt fungerende prosjektgruppe med representanter fra enhetene. Styringsgruppa må vurdere om de ønsker å videreføre prosjektgruppa eller etablere en annen gruppe. Dette må ev. avklares med enhetsledere og medlemmene i prosjektgruppa. Vi anbefaler at Forandringsfabrikken blir forespurt om de har anledning til å følge piloten videre.

7. Viktige faktorer for å lykkes

Vi har allerede skissert flere effektmål/gevinster og kommet med forslag til konkrete tiltak for å oppnå gevinstene. Vi vil nå vise til forventede utfordringer med de forslagene vi har kommet med, og sentrale forutsetninger for å lykkes.

7.1 Forventede utfordringer

Kriminalomsorgens fagstrategi om unge domfelte og innsatte viser dette utfordringsbildet:

Utfordringer i samarbeidet innad i kriminalomsorgen	Utfordringer i samarbeidet innad i justissektoren	Utfordringer i samarbeidet mellom kriminalomsorgen og samarbeidspartnere
<ul style="list-style-type: none"> • Manglende gjennomføring av grunnleggende strukturer for miljø- og tilbakeføringsarbeidet • I fengslene har miljø og tilbakeføringsarbeid et mindre fokus enn sikkerhetsarbeidet. • Manglende vurdering av overgang til elektronisk kontroll. • Regelverket og praksis legger ikke opp til at muligheter og ressurser i fengslene kan benyttes under gjennomføring av samfunnsstraff 	<ul style="list-style-type: none"> • Uforutsigbar lengde på varetektsopphold og uoppgjorte straffesaker under straffgjennomføring • For lang saksbehandlingstid for ferdigstilling av PUM/PU • Unge står i soningskø for fengsel og samfunnsstraff 	<ul style="list-style-type: none"> • Manglende forståelse/innsikt i hverandres fagområder • Manglende informasjon om den unge fra andre velferdsaktører ved straffens begynnelse • Krevende å finne egnet innhold i straff i samfunn og gode samarbeidspartnere for unge som har et sammensatt utfordringsbilde

Utfordringer knyttet til samarbeidet innad i justissektoren har vi omtalt under kapittel 5.1 om behov for individuell oppfølging.

Vi gjør ikke rede for alle utfordringer som er berørt i prosjektet, da disse er nærmere beskrevet i gevinstrealiseringsplanen. Vi velger her å se spesielt på utfordringer i samarbeidet internt i kriminalomsorgen, samt utfordringer med å måle kvaliteten i innholds- og tilbakeføringsarbeidet.

7.1.1 Straffegjennomføringsloven og skjønnsutøvelse

I prosjektgruppa har vi diskutert hvordan skjønn utøves i kriminalomsorgen, og de utfordringene som oppstår når rommet for skjønnsutøvelse ikke benyttes eller utøves ulikt. Skjønn kan tenkes som «resonnering om hva som bør gjøres i enkelttilfeller» (Grimen & Molander, 2008, s. 11). Skjønn kan

også ses som frihet til å ta avgjørelser under gitte betingelser som er bestemt av myndighetene (Grimen & Molander, 2008, s. 4). Ut fra denne beskrivelsen kan skjønn forstås som en fri beslutning som må kunne begrunnes. Lovverket kan gi rom for ulike grader av skjønn. Skjønnen som utøves bygger på flere ting og blir påvirket fra ulike kanter. Det kan være retningslinjer og veiledere som er utarbeidet, ulike tradisjoner og kulturer på arbeidstedet og selvsagt økonomi som kan påvirke hvilke utfall skjønnet som utøves får (Heum, 2014, s 20).

Det skilles mellom to ulike former for skjønn – forvaltningsskjønn og det profesjonelle skjønn. I forvaltningsskjønnet gir lovgiver forvaltningsorganene adgang til å ta beslutninger på deres vegne. Det viktig at det er en klar sammenheng mellom lovgivers hensikt og beslutningen som tas. Det profesjonelle skjønnet gir ofte beslutningstageren mye mer frihet til å ta en beslutning, her er det et ønske om at beslutningstageren tar den beste beslutningen for den det gjelder (Heum, 2014, s. 19). Beslutningstageren er i denne sammenheng ansatte som er utdannet innen faget og er fagekspert, disse utøver profesjonelt skjønn. I kriminalomsorgen kan dette være fengselsbetjenter/førstebetjenter/inspektører, men også andre tilsatte uten fengselsbetjentutdanningen men som er trent i faget, som utøver skjønn bygget på kriminalomsorgen sine verdier.

Enkelte bestemmelser i straffegjennomføringsloven vil være svært sentrale for progresjonen til ungdommene som er tilknyttet ungdomsteamet. Det oppstår uheldige konsekvenser for ungdommers muligheter under straffegjennomføring om det ikke arbeides god med utøvelse av skjønn når det skal tas beslutninger. Dette gjelder blant annet følgende paragrafer i straffegjennomføringsloven:

Fremstilling

Strgjfl. § 34. Fremstilling

Kriminalomsorgen kan fremstille innsatte utenfor fengsel med følge av tilsatte.

Forskriften § 3-32. Fremstilling

Innsatte kan ved behov fremstilles dersom ikke sikkerhetsmessige eller kapasitetsmessige hensyn taler mot.

Permission fra fengsel

Strgjfl. § 33. Permisjon fra fengsel

Dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det, kan kriminalomsorgen gi innsatte permisjon av kortere tids varighet dersom særlige og vektige grunner taler for det, eller når permisjon anses formålstjenlig for den videre gjennomføring av straffen.

Innsatte kan først gis ordinær permisjon etter at en del av straffen er gjennomført.

Ved vurderingen av om en permisjon er sikkerhetsmessig forsvarlig skal det, ut fra den kjennskap kriminalomsorgen har til innsatte og innsattes atferd under gjennomføringen, særlig legges vekt på om det er grunn til å anta at innsatte vil begå ny straffbar handling, unndra seg gjennomføringen eller bryte forutsetninger og permisjonsvilkår som er fastsatt etter § 36 første og annet ledd.

Forskriften § 3-30. Permisjon. Permisjonstid. Utgifter ved permisjon. Permisjon til utlandet

Permisjon kan innvilges i form av ordinær permisjon, velferdspermisjon og korttidspermisjon av noen timers varighet.

Domfelte kan i tillegg til korttidspermisjon innvilges et ordinært samlet permisjonsfravær i året (permisjonskvote) på inntil 18 døgn, med tillegg av nødvendig reisetid. Etter nærmere retningslinjer fra Kriminalomsorgsdirektoratet kan domfelte i særlige tilfeller innvilges en årlig permisjonskvote på inntil 30 døgn. Permisjonskvoten løper fra første ordinære permisjon gjennomføres. I overgangsbolig gjelder egne bestemmelser om permisjonskvote.

Utgifter i forbindelse med permisjon skal som hovedregel dekkes av private midler. Fengselet kan yte bidrag til reiseutgiftene til og fra permisjonsstedet ved særlige behov. Det samme gjelder utgifter til nødvendig kost og losji under reisen.

Permisjon til utlandet skal som hovedregel ikke innvilges.

Ordinær permisjon og korttidspermisjon kan gjennomføres etter en sammenhengende frihetsberøvelse frem til permisjonstidspunktet på minst 4 måneder. Domfelte må i tillegg ha utholdt minst 1/3 av straffetiden. Domfelte med lengre straffetid enn fengsel i 12 år kan innvilges ordinær permisjon etter 4 års sammenhengende straffegjennomføring (permisjonstid).

Velferdspermisjon kan innvilges på et hvert tidspunkt under straffegjennomføringen før permisjonstid er oppnådd. Endret ved forskrift 26 juni 2014 nr. 878.

Forskriften § 3-31. Unntak fra de alminnelige vilkår for permisjon

Dersom det foreligger særlige og tungtveiende grunner, kan domfelte unntaksvis innvilges permisjonstid på et tidligere tidspunkt enn etter bestemmelsene i § 3-30 (fremskutt permisjonstid). Dersom det foreligger særlige og tungtveiende grunner kan domfelte unntaksvis innvilges flere døgn permisjon pr. år enn det som følger av § 3-30 (utvidet permisjonskvote).

Frigang

Strgjfl. § 20. Frigang

Kriminalomsorgen kan gi innsatte tillatelse til å delta i arbeid, opplæring, program eller andre tiltak utenfor fengsel dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det, og det ikke er grunn til å anta at innsatte vil unndra seg gjennomføringen av straffen.

Etter lovbestemte trekk kan arbeidslønnen kreves overført til kriminalomsorgen.

Fengselet kan deretter trekke innsatte i arbeidslønnen for oppholdet ved frigang.

Satsene fastsettes av Kriminalomsorgsdirektoratet. Dersom innsatte selv er ansvarlig for innkjøp og tilberedning av egen kost, skal det ikke trekkes for dette. Departementet kan gi forskrift om innsattes dekning av oppholdsutgifter under frigang, herunder hvilke kostnadselementer det kan trekkes for og beregningen av kostnadene. Departementet kan også gi forskrift om hvordan kriminalomsorgen og innsatte kan disponere resten av arbeidslønnen etter at oppholdsutgiftene er trukket.

Dersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken eller dennes etterlatte å få kjennskap til tidspunktet for frigangen, skal kriminalomsorgen varsle fornærmede eller dennes etterlatte på forhånd.

Forskriften § 3-14. Frigang

Frigang kan først påbegynnes etter en sammenhengende frihetsberøvelse på minst 4 måneder.

Domfelte må i tillegg ha gjennomført minst 1/3 av straffetiden.

Frigang skal som hovedregel ikke tilstås for et lengre tidsrom enn 1 år. Frigang til undervisning kan likevel tilstås inntil 2 år dersom undervisningen er ledd i en samlet utdanningsplan.

Bestemmelsene ovenfor kan fravikes når særlige og tungtveiende grunner foreligger.

Innvilgelse av søknad om dispensasjon kan gis av nærmeste overordnede nivå.

Frigang til egen eller nære pårørendes virksomhet innvilges ikke. Det samme gjelder frigang til selskaper hvor domfelte har eller har hatt betydelige eierinteresser eller viktige verv.

Samtidig med at frigang iverksettes skal domfelte gjøres uttrykkelig oppmerksom på bestemmelsene om kontroll med frigang.

Forskriften § 3-15. Arbeidsavtale ved frigang. Arbeidslønn

Ved frigang til arbeid skal kriminalomsorgen påse at det blir inngått arbeidsavtale mellom domfelte og arbeidsgiver.

Reaksjon på brudd ved gjennomføring av fengselsstraff, forvaring og strafferettslige særreaksjoner**Strgjfl. § 40. Reaksjon på brudd ved gjennomføring av fengselsstraff, forvaring og strafferettslige særreaksjoner.**

Kriminalomsorgen kan ilegge reaksjon etter denne bestemmelse dersom innsatte forsettlig eller uaktsomt har brutt reglene for ro, orden og disiplin eller forutsetninger og vilkår fastsatt i eller i medhold av denne loven. Dette omfatter brudd som er begått under midlertidig fravær fra fengsel eller under transport til og fra fengsel. Reaksjon kan også beslutes overfor den som har medvirket til brudd.

Følgende reaksjoner kan anvendes

- a) skriftlig irettesettelse,
- b) tap av dagpenger i en bestemt periode,
- c) tap av begunstigelse,
- d) utelukkelse fra fritidsfelleskapet eller andre aktiviteter i fritiden for et tidsrom av inntil 20 dager for brudd som utmåles i samme reaksjonssak, eller
- e) tap av adgang til permisjon for et tidsrom av inntil fire måneder.

Domfelte som gjennomfører straff utenfor fengsel etter § 16 kan, hvis ikke tilbakeføring til fengsel beslutes etter § 14 fjerde ledd, gis skriftlig irettesettelse. Dersom domfelte som følge av brudd er eller vil bli overført til fengsel, skal reaksjoner bare beslutes dersom domfelte har unndratt seg gjennomføringen av straffen. Dersom innsatte har begått flere brudd, skal kriminalomsorgen beslutte en felles reaksjon. Tap av en begunstigelse kan beslutes i tillegg til en reaksjon etter annet ledd bokstavene a, b, d og e. Alternativt kan kriminalomsorgen beslutte tap av to begunstigelser. Reaksjon skal ikke beslutes dersom innsatte som følge av bruddet er eller vil bli overført til mer restriktivt fengsel, med mindre innsatte har unndratt seg gjennomføringen.

Reaksjonen kan gjøres betinget med en prøvetid på inntil tre måneder. Dersom innsatte i prøvetiden gjør seg skyldig i nytt brudd, avbrytes prøvetiden. I disse tilfelle skal kriminalomsorgen beslutte en ny felles reaksjon. Dersom helsemessige eller andre særlige grunner taler for det, kan en reaksjon avbrytes eller helt eller delvis ettergis. Hvis gjennomføringen av en avbrutt reaksjon ikke er iverksatt på nytt innen tre måneder, er reaksjonen ettergitt. Den som forsettlig eller grovt uaktsomt unnlater å etterkomme pålegg som nevnt i straffeprosessloven § 461 første ledd, straffes med bøter eller fengsel inntil 3 måneder. Fengselsstraff under 14 dager kan idømmes. Første punktum gjelder ikke unnlatt oppmøte til samfunnsstraff som behandles etter bestemmelsene om brudd, jf. § 58. Dersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken eller dennes etterlatte å få kjennskap til at domfelte unndrar seg gjennomføringen av fengselsstraff, forvaring eller strafferettslige særreaksjoner, skal kriminalomsorgen så snart som mulig varsle fornærmede eller dennes etterlatte om unndragelsen.

Forskriften § 3-37. Reaksjon på brudd ved gjennomføring av fengselsstraff og strafferettslige særreaksjoner. Tap av dagpenger og tap av begunstigelse

Tap av dagpenger kan ilegges for en periode av inntil 14 dager og gjelder kun tap av dagpenger som ikke er opptjent på reaksjonstidspunktet. Den dagpengesatsen innsatte ellers tilstås, skal reduseres med inntil 50% i reaksjonsperioden.

Følgende tap av begunstigelse kan ilegges (uttømmende).

- Tillatelse til å se på fjernsyn på innsattes rom.
- Tillatelse til å ha privat datautstyr på innsattes rom.
- Tillatelse til å ha tillitsjobb i eller utenfor fengselets område.
- Tillatelse til å foreta innkjøp utover nødvendige artikler.
- Tillatelse til å drive hobbyvirksomhet.

Tapet kan gjelde inntil videre eller for et bestemt tidsrom, men ikke utover 20 dager.

Tidsbegrensningen gjelder ikke tap av tillatelse til å ha tillitsjobb.

7.1.2 Samarbeid mellom ulike yrkesgrupper

Ungdomsteamet skal være tverrfaglig sammensatt. Det vil si at teamet består av tilsatte med ulik fagbakgrunn. Tanken bak dette er at det vil være en styrke for ungdommen at teamet innehar en bred kunnskap. Det som er viktig å ha med seg inn i etableringen av teamet og videre, er utfordringene som kan komme når ansatte har ulike fagbakgrunn.

Det er gjort en studie av samarbeid mellom psykologer, sosialfaglige og fengselsbetjenter ved en rusmestringsenhet i et norsk fengsel som beskriver noen av utfordringene som kan være ved tverrfaglig sammensatt gruppe (Helgesen, 2019). I studien ble ansatte i de tre profesjonene intervjuet. Resultatene viser ifølge Helgesen at måten ansatte oppfatter selve samarbeidsproblemene på, påvirker deres utøvende praksis - og derfor, i neste omgang, innsattes liv. Hun påpeker flere signifikante ulikheter mellom yrkesgruppene, som tilknytning til ulike fagmiljøer, ulik utdanning, ulike mandat/mål, ulike maktbaser og ulik tilknytning til fengselsystemet.

Et kanskje overraskende funn i Helgesens studie er at felles for yrkesgruppene er at de alle ser på de andre yrkesgruppene sin ekspertise som inadekvat og på de andres arbeidsstruktur og kommunikasjonsform som ikke tilfredsstillende (Helgesen, 2019, s. 62). Hvilken rolle man tar i et samarbeid er selvfølgelig viktig for løsningsforslagene som kommer opp. Likefullt hvordan man reagerer ved uenighet og ev. prøver å løse samarbeidsproblemer.

Gaarder (2021) omtaler utfordringer i kriminalomsorgen med motsetningsforhold mellom arbeid med sikkerhet på den ene siden og innholds- og tilbakeføringsarbeid på den andre siden: *«Forskningsbidrag og praksiserfaring peker på en problemstilling best kan beskrives som en kulturutfordring i kriminalomsorgen, spesielt i fengsel, nemlig at rehabiliteringsaspektet i kriminalomsorgens samfunnsoppdrag ikke vektlegges tilstrekkelig i den daglige praksis.»*

Videre skriver Gaarder: *«Kulturen som plasserer miljø- og tilbakeføringarbeidet som annenrangs og fører til nedprioritering er etter vårt skjønn et stort hinder for implementering av tiltak og utvikling av praksis som kan bidra til at unge voksne ikke tar skade, men heller kommer styrket ut av et opphold i kriminalomsorgen. For å utvikle praksis på dette området må forståelse av samfunnsoppdraget forankres på alle nivåer i kriminalomsorgens virksomhet. Miljø- og tilbakeføringarbeidet må anerkjennes som en primæroppgave som skal løses, også med grunnbemanning på avdeling.»*

7.1.3 Mangel på tydelige roller og ansvar

Torbjørn Skardhamar gjennomførte i 2002 en undersøkelse om innsatte og domfeltes levekår. Han peker på at kontaktbetjentordningen ikke fungerer, og at det heller ikke arbeides målbevisst med soningsplaner/fremtidsplaner. I hans undersøkelse var det kun 22 av 247 personer som hadde en soningsplan som var utarbeidet ved hjelp av en betjent.

Gaarder (2021) viser til flere undersøkelser som påpeker svakheter ved organiseringen internt i kriminalomsorgen. Flere undersøkelser tydeliggjør utfordringer med at kontaktbetjentordningen ikke fungerer. Det ser ut til å være store variasjoner og ulikheter i hvordan kontaktbetjentordningen er organisert og hvordan arbeidet utøves. Gaarder fremhever også at samarbeidet mellom de ulike funksjonene internt ikke fungerer, og at arbeid med innhold og tilbakeføring blir nedprioritert.

Gaarder skriver: *«Vi har sett noen kritiske utfordringer som peker seg ut i utfordringsbildene og i beskrivelse av hvordan roller og verktøy spiller seg ut i praksis i samarbeid mellom aktører.»*

- *Kontaktbetjentordningen fungerer ikke etter hensikten, og det er rolleklarhet mellom tilbakeføringskoordinator, sosialkonsulent og kontaktbetjent.*
- *Kultur i kriminalomsorgen som fører til at miljø- og tilbakeføringsarbeid ikke prioriteres*
- *Kultur i kriminalomsorgen som gjør at «fengselsfag og sikkerhet trumfer andre faglige hensyn.»*

Mangelen på rolleavklaringer i tilbakeføringsarbeidet er også beskrevet av Sturla Falck i rapporten «Tilbakeføringsgarantien som smuldret opp?», i Sidsel Sverdrups evaluering av innføringen av tilbakeføringskoordinatorer fra 2015 og i FAFO sin evaluering av ordningen med Nav-veiledere i fengsel fra 2018.

7.1.4 Vanskelig å følge kvaliteten i arbeidet

I prosjektgruppa er det flere ganger diskutert at kriminalomsorgen prioriterer det arbeidet det skal rapporteres på – BRIK, utslusingsamtaler, russamtaler, tid utenfor cellen osv. Kvaliteten i arbeidet er imidlertid i liten grad diskutert. Det er også lite kultur for å diskutere kvaliteten i arbeidet. Det er for eksempel stor forskjell på kvaliteten i BRIK-kartleggingene som blir gjennomført og hvordan de følges opp. Det rapporteres dessuten bare på antall BRIK, ikke hvordan disse følges opp videre. Dette er også en utfordring når vi skal vurdere om ungdomsteamet lykkes i å oppnå målet om forsterket oppfølging av unge.

Det kan bli vanskelig å måle kvaliteten av ungdomsteamets arbeid. De som dette teamet lages for, de som de skal hjelpe og som også vet om det hjelper, er ungdommene. I kriminalomsorgen er det ikke laget systemer for å måle effekt ved å innhente kunnskap fra ungdommene. Det betyr at det vil være vanskeligere å vite hvordan det egentlig fungerer. En utfordring med prosjektet slik det er foreslått er at det ikke er noen resultatindikatorer som kommer direkte fra ungdom.

7.2 Forutsetninger for å lykkes

Den viktigste forutsetningen for å lykkes er forankring i ledelsen, både regionalt og ute i enhetene. I enhetene må både enhetsledere, inspektører og førstebetjenter bidra for at vi skal lykkes i arbeidet med unge. Informasjon og tydelige føringer er viktig i arbeidet. Det bør prioriteres å invitere alle ledere til en samling om unge voksne i kriminalomsorgen.

«Vi sier ja når vi kan og nei når vi må» bør være et felles motto i alt arbeid med unge i enhetene. Det er viktig at beslutningene som gjelder innsatte i gruppen 18 til 24 år er basert på skjønn og at det profesjonelle skjønnnet får være styrende. Ansatte må bruke stor grad av skjønn i alle vurderinger og beslutninger i arbeid med unge. Vi må være bevisst at dette krever mye mer av ansatte enn å ta raske avgjørelser.

Regionledelsen må definere unge voksne under straffegjennomføring som en særskilt gruppe og gi enhetene tydelige føringer for hvordan det skal arbeides med unge. Det bør være egne gjennomganger av regelverket med juristene i enhetene for å sikre felles kunnskap og mest mulig lik praksis. Ansatte må kjenne regelverket, og ikke gi ungdommene forhåpninger tiltak som ikke er realistiske.

Sammensetningen av ungdomsteamet skal være tverrfaglig og vil være sammensatt av ansatte med ulik bakgrunn, forståelse og erfaring. Vi må være bevisst at det på mange måter vil være to fagdisipliner som møtes i teamet. Det er viktig at ansatte kan ta uenigheter med en gang, rydde opp og bli enige. Ungdomsteamet kan bli nødt til å stå i utfordrende situasjoner over tid og tåle motstand både fra ungdommene og fra ansatte i kriminalomsorgen. Dette vil være krevende. Det er viktig med god og tydelig ledelse som støtter opp om de ansatte og ivaretar ved vanskelige hendelser.

Samtidig må det jobbes med kulturen i kriminalomsorgen som gjør at sikkerhet på mange måter blir et motsetningsforhold til innholds- og miljøarbeid. For å sikre klarhet i roller og ansvar må det utarbeides en klart mandat for ungdomsteamet. Det må være tydelig for alle parter hvilke roller ungdomsteamet har og ikke har. I hver enhet må det utarbeides skriftlige rutiner for arbeid med unge under 25 år. Det må også utarbeides tydelige oppgave- og ansvarsbeskrivelser for alle som er involvert i arbeidet med unge. Det må følges opp at arbeidet blir gjort. Som vi tidligere har vært inne på anbefaler vi at begge fengslene ser på om det er mulig å ha inspektørstillinger med særskilt ansvar for metode- og innholdsarbeid.

Det må arbeides kontinuerlig med å skape trygghet for ungdommene under hele straffegjennomføringen. Ungdomsteamet må ha et bevisst forhold til samarbeid med ungdommene, både individuelt og på systemnivå. De unge må selv få velge hvem de vil ha tillit til. Forandringsfabrikken viser til at en viktig forutsetning for at ungdomsteamet kan lykkes er at ungdommene får snakket om hva som er årsakene til at de begår kriminalitet.

Det må etableres tett samarbeid med samarbeidende etater og utarbeides egne rutiner for samarbeid rundt unge voksne. Ansatte i ungdomsteamet må ha svært god kjennskap til andre etaters regelverk og kunne bidra til at ungdommer får ivaretatt sine rettigheter og muligheter under straffegjennomføringen.

I vurderingen av om ungdomsteamet lykkes med kvaliteten i arbeidet er det viktig at dette vurderes av ungdommen selv. En utfordring med evalueringer er at de er foretatt av voksne som tror de vet best hva som fungerer for ungdom og ikke. Det er veldig viktig for at dette prosjektet skal lykkes reelt at ungdommen blir samarbeidet med om å utvikle gode løsninger. Når ungdom opplever at tiltak er uformet av voksne som tror de vet best, kan ungdommen lukke seg, miste tillit til ansatte og ungdomsteamet kan få mindre mulighet til å hjelpe. Ungdomsteamet må jobbe aktivt med å samarbeide med unge og vise tydelig at ungdommen er den som vet best hvordan livet kjennes og hva de trenger.

Til slutt er det viktig at vi husker på og holder høyt: Ungdomsteamet etableres for ungdommene. Prosjektet vil gi gevinster for flere: ansatte, pårørende, samarbeidspartnere osv. Det viktigste er imidlertid hvordan prosjektet lykkes i å oppnå gevinster for ungdommen – og at ungdomsteamet utarbeider en tjeneste som fungerer for nettopp de unge.

8 Anbefalinger fra Forandringsfabrikken

Proffene fra Forandringsfabrikken trekker frem dette som spesielt viktig for ungdomsteamet:

- Voksne som tenker at ungdommer gjør så godt de kan
- Tenke snilt, snakke snilt, skrive snilt
- Ikke eksperter, ikke tenke at de vet best uten å samarbeide med unge først
- Være på laget til ungdommen
- Er ærlige om hva de tenker
- Gjøre oss viktige

Proffene anbefaler at ungdomsteamet:

- Samarbeider med ungdommen
- Finner en voksen unge er trygg på
- Hjelper med å finne et trygt sted å bo
- Finner ut grunnen til hvorfor unge gjør kriminalitet

- Ta ansvar for at unge får snakke om det de har opplevd
- Finner noe sammen med ungdommer som de har lyst til å gjøre, noe de brenner for

9 Konklusjon

Forprosjektet med å foreslå modell, metode og organisering av ungdomsteamet i Bergen har hatt knapt med tid. Arbeidet med denne rapporten er gjort i løpet av noen hektiske uker. Vi har hatt en godt sammensatt prosjektgruppe som har bidratt med kunnskap og de ulike temaene, oversikt over utfordringsbildet og forslag til løsninger. Birthe Laksey har vært viktig for å få inn et godt faglig grunnlag i rapporten. Mathilde fra Forandringsfabrikken har bidratt med et viktig perspektiv i arbeidet og gitt gode innspill til rapporten. Som hvilke ord vi bør bruke, hva som er viktig for ungdom og hva vi må vektlegge når vi skal utvikle en tjeneste som skal virke for de unge. Det er takket være disse bidragene at vi har kommet i mål på så kort tid.

Prosjektrapporten viser hvordan prosjektet har vært organisert, og gir en beskrivelse av situasjonen med unge i dag. I prosjektarbeidet har vi vektlagt definering av hovedmål, resultatmål og effektmål. Vi har delt rapporten inn etter fem resultatmål:

- Gi de unge en individuell oppfølging
- Legge til rette for endring, blant annet gjennom programvirksomhet og nye ferdigheter knyttet til livsmestring
- Oppfølging av unge som er overført fra ungdomsenhet til ordinært fengsel
- Oppfølging av unge som av ulike grunner er isolert
- Veilede og sikre at ansatte har oppdatert kunnskap om målgruppen

For hvert resultatmål har vi redegjort for eksisterende kunnskap, erfaringer fra medlemmene i prosjektgruppa og kommet med anbefalinger til tiltak som kan bidra til å oppnå målene. Noen av disse tiltakene kan måles og rapporteres på i et eget rapporteringsskjema, andre tiltak kan følges ved å hente ut tall fra Kompis. Det viktigste er likevel ungdommers erfaringer med ungdomsteamet. Til sist vil det være ungdommenes opplevelser som avgjør om prosjektet lykkes i å gi en forsterket oppfølging.

Forprosjektet foreslår at ungdomsteamet etableres i tilknytning til Bergen fengsel, helst ved avdeling D som ligger utenfor muren og i nærhet til Bjørgvin fengsel. Vi mener det er hensiktsmessig med et tverrfaglig sammensatt team med tilnærmet lik fordeling mellom fengselsbetjenter og ansatte med sosialfaglig bakgrunn. Teamkoordinatoren vil ha en sentral funksjon i driften av teamet. Vi mener at både personer ansatte med fengselsfaglig og sosialfaglig bakgrunn kan søke på stillingen. Det er anbefalt at personlige egenskaper hos de ansatte blir vektlagt, og at ungdommer med erfaring fra hjelpeapparatet kan delta i deler av intervjuene. Vi foreslår at teamet er tilknyttet regionkontoret i pilotperioden, og at prosjektet arbeider videre med anbefaling av permanent organisatorisk tilknytning.

I rapporten har vi lagt spesielt vekt på utfordringer knyttet til kultur og uklare roller i kriminalomsorgen, samt sett på forutsetninger for at ungdomsteamet skal lykkes i dette landskapet. Disse forutsetningene er i stor grad knyttet til god og tydelig ledelse, klare ansvars- og oppgavebeskrivelser og et tydelig mandat til ungdomsteamet som gjør det klart hva ungdomsteamet skal gjøre og ikke gjøre. Vi mener ungdomsteamet må arbeide videre med å utvikle en god tjeneste sammen med ungdommen. I dette arbeidet har vi foreslått bruk av for eksempel tjenstedesign. Vi

ønsker at ungdomsteamet kan bidra til å gi trygghet for de unge under straffegjennomføringen, og at kriminalomsorgen får en kultur hvor vi sier *ja når vi kan, og nei når vi må*, i alt arbeid med unge.